

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Politologie

Bakalářská práce

2020

Kristýna Růžičková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Politologie

Tranzitivní spravedlnost v Severním Irsku

Bakalářská práce

Autor práce: Kristýna Růžičková

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Blanka Říchová, CSc., dr. h. c.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 26. 7. 2020

Kristýna Růžičková

Bibliografický záznam

RŮŽIČKOVÁ, Kristýna. *Tranzitivní spravedlnost v Severním Irsku*. Praha, 2020. 60 s.
Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut Politologie.
Katedra Politologie. Vedoucí bakalářské práce Prof. PhDr. Blanka Říhová, CSc., dr. h. c.

Rozsah práce: 89 125 znaků

Anotace

Závěrečná práce se zaměřuje na téma, které je v dnešní době stále aktuální na poli mezinárodních vztahů a v posledních letech velmi diskutované v souvislosti s odstoupením Velké Británie z Evropské unie. Jedná se o téma vnitrostátního konfliktu v Severním Irsku a jeho dopadu na obyvatelstvo. Existuje mnoho publikací a odborných článků, jež se zabývají událostmi a analýzami tohoto konfliktu, nicméně většina se zaměřuje primárně na válečné, historické či politické aspekty konfliktu. Právě z tohoto důvodu se práce zabývá neméně důležitým aspektem, který je relevantní pro každý konflikt – tím jsou oběti a dopady konfliktu na obyvatelstvo daného území.

Práce bude vycházet z teoretického konceptu tranzitivní spravedlnosti, který je v rámci mezinárodních vztahů zatím poměrně novým konceptem. Jádrem celého konceptu je obyvatelstvo a oběti, které si prošli dlouhodobým, rozsáhlým a vážným porušováním lidských práv a následnou tranzicí z tohoto systému na systém míru a demokracie. Koncept klade důraz na dosažení rekondiliace pomocí mechanismů tranzitivní spravedlnosti a zároveň usiluje o předejití vážných následků na obyvatelstvu a na následujících generacích.

Práce si klade za cíl zjistit, jakým způsobem se Severní Irsko vypořádalo s vnitrostátním konfliktem dle teorie a mechanismů tranzitivní spravedlnosti.

Annotation

This bachelor thesis deals with a topic which still resonates in the international relations field, especially in the last few years in the Brexit debate. It examines the issue of the interstate conflict in Northern Ireland and its consequences on Northern Ireland citizens. Many publications and scholarly articles analyze the events of this conflict, primarily its war, historical and political aspects. This thesis is focused on an equally important aspect which is relevant for all conflicts – victims and citizens who are deeply affected by the consequences of the conflict.

The theoretical framework for this thesis is the transitional justice concept which is a relatively new concept in the international relations field. Transitional justice addresses the problem of victims and citizens who suffered from extensive and serious violations of human rights and the transition from this state to a system of peace and democracy. The

concept stresses the importance of reconciliation through transitional justice mechanisms and simultaneously tries to soften the consequences of the conflict on citizens and next generations.

The goal of this thesis is to analyze how Northern Ireland dealt with the consequences of the inter-state conflict according to the transitional justice theory and its mechanisms.

Klíčová slova

tranzitivní spravedlnost, rekongiliace, oběť, konflikt, Severní Irsko, násilí

Keywords

transitional justice, reconciliation, victim, conflict, Northern Ireland, violence

Title/název práce

Transitional justice in Northern Ireland

Poděkování

Na tomto místo bych ráda poděkovala vedoucí práce Prof. PhDr. Blance Říkové, CSc., dr. h. c. za její odborné vedení, za pomoc a cenné rady při zpracování této práce.

Obsah

Úvod	2
1 Tranzitivní spravedlnost jako výzkumná teorie	4
1.1 Pojem tranzitivní spravedlnost – jeho vymezení a problematika	4
1.2 Historie a vývoj teorie	5
1.3 Mechanismy a cíle tranzitivní spravedlnosti	10
1.3.1 Právo na pravdu	10
1.3.2 Reparace	13
1.3.3 Institucionální reformy	14
1.3.4 Trestní spravedlnost	16
2 Konflikt v Severním Irsku	17
2.1 Kořeny konfliktu	17
2.1.1 Cesta k irské autonomii	17
2.1.2 Cesta k rozdělení	19
2.1.3 Poměry v Severním Irsku	21
2.2 Konflikt v Severním Irsku – The Troubles	22
2.2.1 První pokus o ukončení konfliktu: Dohoda ze Sunningdale	24
2.2.2 Další pokusy o ukončení konfliktu: Anglo-irská dohoda	25
2.3 Good Friday Agreement a mírový proces	26
3 Proces tranzitivní spravedlnosti v Severním Irsku	28
3.1 Právo na pravdu	29
3.2 Reparace	31
3.2.1 Restituce	31
3.2.2 Kompenzace	32
3.2.3 Rehabilitace	33
3.2.4 Satisfakce	34
3.2.5 Garance neopakování	35
3.3 Institucionální reformy	35
3.4 Trestní spravedlnost	36
3.5 Shrnutí	37
Závěr	38
Summary	41
Použitá literatura	44
Teze bakalářské práce	50

Úvod

Území Severního Irsku se po dobu tří desetiletí stalo dějištěm vnitrostátního konfliktu, kterému předcházela staletí značné tenze mezi dvěma výraznými skupinami na tomto území – katolíky a protestanty. Tento konflikt, založený na kulturně-náboženské rozdílnosti, je jedním z nejzávažnějších konfliktů na území Evropy od konce 2. světové války. Po třiceti letech trvání konfliktu byla v roce 1998 podepsána Velkopáteční dohoda, která končí tento ozbrojený vnitrostátní konflikt a začíná komplikovanou cestu mírového procesu, který trvá dodnes. Hloubka a zakořeněnost rozdílnosti obyvatelstva výrazně komplikuje cestu mírového procesu, který je předmětem této práce.

Hlavní výzkumnou otázkou práce je: *Byly v mírovém procesu severoirského konfliktu využity mechanismy tranzitivní spravedlnosti? Pokud ano, tak jaké?*

Struktura práce je rozdělena do tří hlavních částí. První část se zaměřuje na teoretický rámec konceptu tranzitivní spravedlnosti, který vychází z práce předních teoretiků Jona Elstera a Ruti G. Tietel, jejichž odborná činnost je zaměřena především na samotný koncept tranzitivní spravedlnosti, nikoliv na propojení konceptu s jinými obory (jako je například mezinárodní právo) nebo se nezaměřuje pouze na její mechanismy, jak to činí většina dalších teoretiků zabývajících se tranzitivní spravedlností. V první kapitole bude vysvětlen koncept tranzitivní spravedlnosti, jeho zaměření a vývoj. Důraz se klade především na mechanismy tranzitivní spravedlnosti, které budou následně aplikovány na vlastní analýzu spojenou s řešením severoirského konfliktu a jsou proto pro předkládanou práci stěžejní. Druhá kapitola se zaměřuje na vlastní konflikt v Severním Irsku, připomíná jeho kořeny, průběh, a především snahy o jeho řešení a dosavadní průběh mírového procesu, který je tematicky zásadní pro předkládanou bakalářskou práci. Poslední, třetí kapitola, aplikuje mechanismy tranzitivní spravedlnosti na mírový proces severoirského konfliktu a analyzuje, zda a popřípadě jakým způsobem byly v mírovém procesu využity.

Cílem práce je odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, tedy zjistit, zda a jaké mechanismy tranzitivní spravedlnosti byly uplatněny v mírovém procesu severoirského konfliktu. Účelem této práce není zhodnocení úspěšnosti těchto kroků, neboť časový odstup od okamžiku jejich prosazení nedává možnost tuto úspěšnost posoudit ve všech souvislostech. Cíle bude dosaženo analýzou strategií, kroků, a programů hlavních aktérů v mírovém procesu.

Oproti tezi bakalářské práce došlo ke změně ve struktuře práce, kdy bylo změněno pořadí a názvy kapitol a podkapitol pro lepší logickou návaznost práce.

1 Tranzitivní spravedlnost jako výzkumná teorie

Hlavním záměrem práce je analýza severoirského mírového procesu v kontextu mechanismů tranzitivní spravedlnosti, a proto se nejprve zaměříme na vymezení konceptu tranzitivní spravedlnosti. Stěžejní otázkou bude, zda severoirský mírový proces obsahuje mechanismy tranzitivní spravedlnosti a současně v případě, že ano, tak jaké. V závěru budou výstupem práce konkrétní příklady aplikovaných mechanismů tranzitivní spravedlnosti a severoirský přístup k nim.

1.1 Pojem tranzitivní spravedlnost – jeho vymezení a problematika

Koncept tranzitivní spravedlnosti vychází přímo z politologické teorie přechodů. Změnou politických systémů se obor politologie začal zabývat v 70. letech 20. století, kdy byly předmětem výzkumu země Latinské Ameriky, které se v daném období potýkaly s roztržštěním demokracie a nastolením autokratického nebo diktátorského režimu. Až posléze se pozornost politologů upřela na obrácenou tranzici, kdy je počátečním bodem tranzice autokratický či diktátorský systém a výsledkem přechodu je systém demokratický. (Říchová, 2000, s. 241) Termín „přechod“ (či tranzice) lze tedy v politologii chápat jako *„interval mezi jedním a druhým politickým režimem. Pro přechod je charakteristické, že v jeho průběhu nejsou trvale definovaná a všeobecně přijímaná pravidla hry. Akteři bojují nejen za uspokojení svých bezprostředních zájmů (a zájmů těch, koho se domnívají reprezentovat), ale také o určení pravidel a procedur, jejichž konfigurace rozhodne o vítězích a poražených v budoucnu.“* (Dvořáková, Kunc, 1994, s. 77)

Pojem a vymezení přechodu je v rámci konceptu tranzitivní spravedlnosti problematický, neboť teoretikové věnující se této problematice se neshodují, jak je vhodné charakterizovat „tranzici“ v rámci konceptu tranzitivní spravedlnosti. Otázkou je, zda se pojem tranzitivní spravedlnosti vztahuje na plnohodnotnou tranzici z jednoho systému na jiný, jak ji definuje politologie, nebo lze teorii uplatnit i v případech, kde neproběhla „systémová“ tranzice, ale proběhla „pouze“ výrazná vnitro systémová změna – jako je například nastolení míru po krvavém vnitrostátním konfliktu.

Dle Mezinárodního centra tranzitivní spravedlnosti (*International center for transitional justice, zkráceně ICTJ*) analyzuje tranzitivní spravedlnost *„způsoby, jakými adresují země vyvstávající z období konfliktu a represí, velké nebo systematické porušování lidských*

práv, které bylo tak enormní, že normální soudní systém nedokáže vygenerovat adekvátní odpověď.“ (ICTJ. org, 2020a) Z této definice vyplývá, že koncept je aplikovatelný i na země, které nemusely nutně projít tranzicí dle politologické definice. Tranzitivní spravedlnost lze tedy charakterizovat jako systém procesů a mechanismů, které adaptují země vycházející z vážných konfliktů. Jádrem celého konceptu je obyvatelstvo a oběti, které podstoupily dlouhodobé, rozsáhlé a vážné porušování lidských práv a následnou změnu (tranzici) tohoto systému na systém demokratický. Důraz tento koncept klade na dosažení rekondiliace pomocí mechanismů tranzitivní spravedlnosti a zároveň usiluje o to, aby předešel vážným dopadům na obyvatelstvo a následující generace.

1.2 Historie a vývoj teorie

Termín „tranzitivní spravedlnost“ vznikl v 90. letech 20. století na amerických univerzitách, kde tento termín používají vědci popisující *„různé způsoby, které přijaly nové režimy dostávající se k moci a které se potýkají s problematikou rozsáhlého porušování práv jejich předchůdci.“* (ICTJ.org, 2020a) Tato definice se v americkém prostředí ujala především v souvislosti s výzkumem post-sovětských zemí. I přes to, že se jedná o poměrně nový koncept v oboru mezinárodních vztahů, jeho kořeny a vývoj lze nalézt daleko v historii. (ICTJ.org, 2020a)

Například Jon Elster nachází procesy tranzitivní spravedlnosti již ve starých Athénách v letech 411 a 403 před naším letopočtem. Oba tyto případy tranzitivní spravedlnosti se odehrávaly po svržení demokracie a nastolení oligarchie. Již po prvním přechodu z oligarchického režimu Athéňané využívali prostředky tranzitivní spravedlnosti, a to konkrétně v případě, kdy došlo k navrácení majetku, který byl zkonfiskován předešlým oligarchickým režimem a přijetím nových zákonů, které zabraňovaly oligarchům převzít vládu. Po druhém přechodu k demokracii nicméně Athéňané poznali, že učiněná opatření po prvním přechodu k demokracii nebyla dostatečná, neboť se dostatečně nevěnovali samotným příčinám oligarchického převratu. Posléze následovala nejen řada ústavních změn, které měly za cíl eliminovat prvky, kvůli kterým se mohl demokratický princip zdát jako nesprávný režim, ale zároveň se vydali směrem společenské rekondiliace. (Elster, 2004, s. 3–16)

Novodobějším příkladem, kde se dají nalézt mechanismy a principy tranzitivní spravedlnosti nachází Elster ve francouzské obnově monarchie v letech 1814 a 1815. Oba

případy francouzské tranzice jsou „post-napoleonské“ a zachycují období, kdy na trůn usedli Bourboni, zatímco někteří přívrženci Napoleona zůstali na oficiálních pozicích a stali se hlavními prostředníky přechodu. Zatímco první obnova monarchie s sebou nenesla žádné významné prvky tranzitivní spravedlnosti jako jsou post-konfliktní soudní procesy, určení politické odpovědnosti a vykonání spravedlnosti, druhá obnova s sebou nesla výrazné prvky tranzitivní spravedlnosti ve formě jasného určení viníků a znemožnění určitým jedincům navrátit se do svých funkcí (např. vojsko). Probíhaly i systémy reparací, kde byli sympatizanti bourbonského systému odškodněni za své ztráty na majetku a kariérních příležitostech, které je postihly během napoleonského období. Co ovšem nebylo bráno v potaz a žádná kompenzace neproběhla, byly případy věznění či exilu. (Elster, 2004, s. 24–44)

Ruti G. Teitel se ve své práci *Geneology of Transitional Justice* z roku 2003 naopak zabývá vývojem tranzitivní spravedlnosti v novodobé historii. Koncept tranzitivní spravedlnosti vznikl pozvolna a s každou historickou kapitolou (Teitel definuje tři hlavní kapitoly a fáze) přichází poučení pro vypořádání se s konflikty, díky čemuž mohl vzniknout koncept tranzitivní spravedlnosti v dnešní podobě.

Počáteční fázi geneze tranzitivní spravedlnosti Teitel zasazuje do kontextu druhé světové války a následující poválečné etapy. První fázi však výrazně ovlivnily události, které následovaly po první světové válce. V meziválečném období vyvstala otázka spravedlivých trestů pro Německo a také jejich forem – má být Německo potrestáno mezinárodně, či pouze na státní úrovni? Má být potrestáno kolektivně nebo individuálně? (Teitel, 2003, s. 70, 72-74)

Z meziválečné fáze si koncept tranzitivní spravedlnosti odnáší mnoho poučení, která vycházejí z kritik řešení událostí po první světové válce. První změnou oproti období po první světové válce byl krok přesunout soudy vůdců Třetí říše ze státní úrovně na mezinárodní. Důvodem byly nezdařené soudy, které byly ponechány v kompetenci Německa a jejich neschopnost předejít dalšímu konfliktu. Úspěšnost Norimberských procesů potvrdila správnost tohoto rozhodnutí. (Teitel, 2003, s. 70, 72-74)

Kolektivní sankce vůči Německu a jimi zapříčiněná frustrace je jedním z očividných dopadů na propuknutí druhé světové války. Kvůli kritikám kolektivních sankcí v meziválečném období došlo v období po druhé světové válce ke změně přístupu

v potrestání Německa, kdy se z viny kolektivní přešlo k individuální vině a odpovědnosti. (Teitel, 2003, s. 70, 72-74)

První fáze – poválečná fáze – začíná v roce 1945, a to konkrétně Norimberskými procesy, které značí úspěch tranzitivní spravedlnosti s využitím mezinárodního práva v procesech s nacistickými pohlaváři – tedy těmi, kteří se v minulém režimu dopouštěli porušování lidských práv. Ač byly procesy úspěšné, nedá se přisoudit úspěch pouze mezinárodnímu právu ale i jedinečnému politickému klimatu, který stavěl na těsné spolupráci států. Tato situace byla ojedinělá a nedalo se počítat s tím, že by se opakovala. První fáze, která byla charakteristická válečnými soudy, sankcemi a těsnou globální politickou spoluprací, končí těsně po válce. V období studené války a soupeření dvou velkých mocností nebyl prostor pro vývoj konceptu, nicméně odkaz první fáze a úspěch Norimberských procesů (a dalších proběhlých válečných soudů) vytvořily důležitý precedent v plošném odsouzení porušování lidských práv a následnému potrestání viníků na mezinárodním poli. Právě toto staví solidní a pevný základ nejen pro koncept tranzitivní spravedlnosti, ale i pro moderní koncepci lidských práv. (Teitel, 2003, s. 70, 72-74)

Druhá fáze je spjata s tzv. „třetí vlnou demokratizace“, kterou charakterizoval Samuel P. Huntington ve své knize *Třetí vlna: Demokratizace na konci 20. století*. Třetí vlna demokratizace začíná v 70. letech 20. století v jižní Evropě (Portugalsko, Řecko, Španělsko). Demokratizační vlna dále probíhá i v Latinské Americe (například Ekvádor, Peru, Bolívie), a následovně nemine ani komunistický svět v Evropě, kdy kolabují státy navázané na komunistický Sovětský svaz (Maďarsko, Polsko, východní Německo, Československo, Rumunsko, Bulharsko, Mongolsko). Třetí demokratizační vlna měla celosvětové rozměry a za patnáct let stihla oběhnout jižní Evropu, Latinskou Ameriku, střední a východní Evropu a Asii. (Huntington, 2008, s. 13-15)

Bortící se nedemokratické režimy se začínají transformovat a adaptovat na demokratické principy, postupy a standardy. Tyto přechody se zdají probíhat individuálně, ale mají jedno důležité pojítka, neboť často byly tyto režimy postavené na konfliktech vyplývajících z bipolarismu tehdejší politické situace, kdy proti sobě stojí dvě mocnosti – USA a SSSR. (Teitel, 2003, s. 71, 75-89)

Problém ve druhé fázi tranzitivní spravedlnosti vyvstal v otázce, zda aplikovat podobný internacionální a individuální systém jako ve fázi první nebo zda přenechat tranzitivní

spravedlnost na státech samotných. V mnoha bodech existuje podobnost mezi situací po druhé světové válce a po třetí vlně demokracie, zejména v bodě znovuoobnovení států (*nation-building*). Ve výsledku se ale tranzitivní spravedlnost v druhé fázi modernizuje, staví základ na roli právního státu (*rule of law*) a přenechává soudy a řešení na nových režimech za účelem legitimizovat jejich vládu. Důležitým vodítkem pro transformující se státy byl právě odkaz první fáze a Norimberských procesů, ze kterých státy přebírají postupy. Zatímco první fáze spoléhá na odsouzení poměrně malého počtu vůdců na mezinárodním poli, fáze druhá naopak spoléhá na specifčnost a rozmanitost národních právních systémů, které jsou úzce spjaty s lokálními společnostmi a jejich konkrétními politickými komunitami. Tato lokálnost a privatizace spravedlnosti měla ovšem několik negativních důsledků. Za prvé v tom, že zabraňuje vytvoření celistvé koncepce tranzitivní spravedlnosti. Za druhé se tvoří limitovaná a dočasná podoba tranzitivní spravedlnosti oproti neomezené a univerzální, která se tvořila ve fázi první. (Teitel, 2003, s. 71, 75-89)

V druhé fázi se do konceptu tranzitivní spravedlnosti inkorporuje jedna z nejdůležitějších funkcí, neboť se oproti první fázi tranzitivní spravedlnost nezaměřuje pouze na to určit odpovědnost a potrestat viníky, ale nově bere v potaz i otázku obyvatelstva. V druhé fázi se řeší otázka „vyléčení“ obyvatelstva a společnosti z minulých křivd a koncept tranzitivní spravedlnosti se rozšiřuje o nové hodnoty jako je např. mír a smíření. (Teitel, 2003, s. 71, 75-89)

Během druhé fáze se začínají také tvořit mechanismy tranzitivní spravedlnosti, které jsou relevantní i v dnešní době. Zatímco v první fázi byly primárními mechanismy soudy, tribunály a komise, ve fázi druhé se tranzitivní spravedlnost odkloňuje od mechanismů první fáze a nachází nové, alternativní prostředky. Novým institucionálním mechanismem byly tzv. komise pravdy (*truth commissions*), které byly sestavovány zpravidla národními vládami za účelem zdokumentovat a vyšetřit všechna porušování práv minulého režimu. Komise pravdy a potažmo celá tranzitivní spravedlnost se stává osobnější, neboť se skrz ně koná rekonciliace obětí a pachatelů, čímž dochází ke smíření minulých újem. (Teitel, 2003, s. 71, 75-89)

I když je nepopíratelné, že má druhá fáze jasné kořeny v první fázi, hlavní motiv se liší a rozšiřuje. Hlavním motivem druhé fáze je odpuštění a smíření. Účelem nebyla „pouhá“ spravedlnost, ale nově i mír, jak pro jednotlivce, tak pro společnost jako takovou. Právě kvůli změně tohoto motivu se tranzitivní spravedlnost exkluzivně neopírá pouze o

nástupnické režimy a soudnictví jako ve fázi první, ale zahrnuje do procesu další stěžejní aktéry a instituce – jedná se například o církve, neziskové organizace a skupiny podporující lidská práva, které se specializují na alternativní formy konfliktního řešení. (Teitel, 2003, s. 71, 75-89)

Na přelomu 20. a 21. století dochází k přesunu tranzitivní spravedlnosti do třetí fáze. Ukázalo se, že model fungování z fáze druhé není aplikovatelný na nastávající období charakteristické fenoménem globalizace a závislém a navzájem se ovlivňujícím mezinárodním systémem. (Teitel, 2003, s. 71, 75-89) Fáze třetí je oproti fázím předchozím spojena se státy ve stabilním období a mezinárodním systémem, ale zároveň v období, které je charakteristické stupňovanou politickou nestabilitou a politickým násilím. (Teitel, 2003, s. 71-72, s. 89-93)

Období konce milénia bylo obdobím, kdy se tranzitivní spravedlnost rozšiřuje, neboť státy hledají uzavření a vyrovnání se všemi minulými křivdami. Státy či skupiny v tomto období „*čelí minulým nespravedlnostem, volají po omluvách, reparacích a všech možných druzích uzavření účtů*“ (Teitel, 2003, s. 85) jako odpověď na proběhlé nesprávně chování. Příklady „nesprávného chování“, kterému se v tomto období čelí, jsou různé pozůstatky z druhé světové války, kolonizace, inkvizice, nebo otroctví. (Teitel, 2003, s. 71-72, s.89-93)

Koncept tranzitivní spravedlnosti se ukotvuje a přesunuje se od výjimky k normě a ztělesňuje jedno z paradigmat právního státu. Normalizuje humanitární právo, které je spojeno s vsudypřítomným konfliktem v globálním měřítku a zároveň je stavební jednotkou vznikajícího práva terorismu (*law of terrorism*). (Teitel, 2003, s. 71-72, s. 89-93)

Normalizace tranzitivní spravedlnosti spočívá především v tom, že se mění přístup v její aplikaci, která se rozšiřuje a není vnímána pouze jako fenomén, který je spjatý s postkonfliktními obdobími a státy. Tranzitivní spravedlnost v dnešní době operuje „*ve válkách v dlouhodobém míru, politické fragmentaci, slabých státech a malých válkách, které jsou charakteristické pro dnešní politickou situaci*.“ (Teitel, 2003, s. 90)

V této fázi vznikají instituce, které potvrzují normalizaci konceptu a využívají hluboce zakoreněné praktiky první a druhé fáze. Jedna z praktik první fáze dala za vznik Mezinárodnímu trestnímu soudu (*International Criminal Court – zkráceně ICC*) na konci 20. století. Vzniku instituce předcházely mezinárodní trestní tribunály spojené s genocidou na Balkáně a Rwandě. ICC je jasnou kontinuitou Norimberského modelu, jakožto

mezinárodní instituce, která má kompetence řešit válečné zločiny, genocidu a zločiny proti lidskosti zaštiťované mezinárodním právem. Instituce vzniká také jako odpověď na globálně rozšiřující se válečné právo. (Teitel, 2003, s. 71-72, s. 89-93)

Dnešní mezinárodní systém umožňuje, aby se režimy a jejich vůdci staly odpovědnými nejen zevnitř státu, ale především zvenčí, což umožňuje zavádět opatření jako jsou sankce a embarga. (Teitel, 2003, s.71-72, s. 89-93)

1.3 Mechanismy a cíle tranzitivní spravedlnosti

Po třetí vlně demokratizace, kdy probíhala v mnoha státech tranzice autoritativních režimů na režimy demokratické, si byly tyto státy nuceny položit otázku, jakým způsobem se se svou minulostí vypořádají. Existovala značná tenze mezi „pohřbením minulosti“, která by nevyprovokovala protiútoky od silných předchůdců a etickým a politickým dilematem, který jasně naznačuje potrestat viníky a uznat chyby předchozího režimu. (Hayner, 2010, s. 7-8)

Většina teoretiků tranzitivní spravedlnosti, mezinárodního humanitárního práva a politickými aktéry se ale shoduje na tom, že „*nejhorší ze špatných řešení by bylo ignorovat tento problém.*“ (O'Donnell, Schmitter, 1986, s. 33)

Zároveň se v této době prokázalo, že pouze soudy a trestní řízení neodpovídají adekvátně na všechny potřeby, které oběti násilných událostí mají, a adresovat vše přes soudy nebude dostačující. Kvůli tomuto problému bylo potřeba přistoupit k novým nástrojům a mechanismům. (Hayner, 2010, s. 7-8) Mechanismy tranzitivní spravedlnosti jsou nedílnou součástí celého procesu usmiřování a odpuštění, kterými prochází jednotlivé země. Tyto mechanismy mají být adekvátní odpovědí na potřeby obětí. Teoretikové i organizace zabývající se a implementující koncept tranzitivní spravedlnosti uznávají v dnešní době čtyři hlavní mechanismy, kterými jsou trestní spravedlnost, právo na pravdu, reparace a institucionální reformy. Zastavme se u těchto mechanismů podrobněji.

1.3.1 Právo na pravdu

První mechanismus, který koncept tranzitivní spravedlnosti využívá, je právo na pravdu (*right to the truth*), které je založeno na právu jednotlivce na pravdu a povinnosti státu vyšetřit křivdy minulých režimů, které je iniciováno a zakotveno v mezinárodním právu skrz rezoluce Spojených národů. Dle OSN „*má každý jedinec nezczitelné právo na pravdu*

o minulých událostech, které se týkají spáchání odporých zločinů a okolnostem a příčinám, které k těmto činům vedly. Plné a efektivní vykonávání práva na pravdu poskytuje nezbytnou ochranu před opakováním těchto činů.“ (Orentlicher, 2005, s. 7)

Právo na pravdu se stalo doktrínou v 80. letech 20. století, nicméně regionální soudy začaly toto právo reálně dodržovat a vynucovat až v posledních letech. Nárok na pravdu mají nejen přímé oběti a jejich příbuzní, ale i oběti podobných zločinů a společnost jako taková. (Szoke-Burke, 2015, s. 532)

Spojené národy (konkrétně Komise pro lidská práva) rozděluje dva typy pravd, které mají státy povinnost vyšetřit. Prvním typem je „pravda vztahující se ke specifické události“ (*incident-specific truths*), která znamená, že „vláda musí usilovat o odhalení pravdy každého konkrétního incidentu včetně porušování lidských práv, identity oběti, identity a odpovědnosti pachatele a v případě zmizelých i místo, kde se oběť nachází.“ (Szoke-Burke, 2015, s. 533). Druhým typem je strukturální pravda (*structural truths*), která znamená, že „oběti i veřejnost mají právo na plnou a kompletní pravdu ohledně systematických a strukturálních příčinách a okolnostech událostí a vzorec zneužívání.“ (Szoke-Burke, 2015, s. 533)

Komise pro lidská práva jasně určuje, že tyto pravdy by měl vyšetřovat nezávislý, nestátní orgán – právě proto se právo na pravdu nejčastěji vykonává skrze tzv. komise pravdy (*truth commissions*).

Komise pravdy je „dočasnou institucí, která je založena s oficiálním mandátem vyšetřit porušování lidských práv, identifikovat vzorce a příčiny násilí a následně vydat finální zprávu skrz politicky autonomní proces.“ (Bakiner, 2016, s. 24)¹²

Dle Hayner funguje komise pravdy na pěti základních principech. „1. komise je zaměřena na minulost spíše než na trvající události, 2. vyšetřuje vzorec událostí, které se odehrávaly v delším časovém měřítku, 3. věnuje se přímo a všeobecně zasažené populaci a shromažďující informace o jejich zkušenosti, 4. je dočasnou institucí, která má za cíl

¹ První známá komise pravdy byla ustanovena v Argentině v roce 1983, v té době však nebyla známá jako komise pravdy ale jako Komise zmizelých (National Commission on the Disappeared) Termín komise pravdy se začal používat až o desetiletí později v Chile a El Salvadoru. (Hayner, 2010, s. 10-11)

² První komise pravdy byly vytvářeny na podnět prezidentských dekretů (např. Argentina, Chile), v dnešní době jsou však častěji vytvářeny vládami států a skrze dojednané mírové dohody na mezinárodním poli (například komise v El Salvadoru nebo Guatemale). (Hayner, 2010, s. 10-11)

sestavit finální zprávu a 5. je oficiálně autorizována nebo zmocněna státem.“ (Hayner, 2001, s. 12)

Důvody, kvůli kterým je nutné, aby byla komise autorizována státem, jsou především lepší přístup k informacím (například archiv, či utajené informace), zajištění zvýšené bezpečnosti a dodání vyšší důležitosti a pozornosti finálnímu reportu. (Hayner, 2010, s. 16-17)

I přes to, že úkolem komise pravdy je vyšetřovat porušení lidskoprávních zákonů, komise pravdy nikdy nezastupují, neduplikují ani nezasahují do soudní sféry, tudíž nemají pravomoc odsoudit jednotlivce k trestu, nemohou vynutit dodržení jejich finální zprávy ani nutit jednotlivce k výpovědi. Komise pravdy jsou naprosto nezávislé na soudní sféře. Jejich primárním úkolem a cílem je vydat finální zprávu, která může jmenovat pachatele a osvětlit vzniklé situace, ale tato zpráva je nevynutitelná a je pouze na soudu či státu jako takovém, jak se zprávou vynaloží. (Hayner, 2010, s. 13-14)

Komise pravdy bývají pověřeny s jasnými cíli: *„zjistit, objasnit a formálně uznat minulé křivdy, adresovat potřeby obětí, posunout individuální odpovědnost, nastínit institucionální povinnosti a doporučit reformy, snížit konflikty ohledně minulosti a podněcovat rekongiliaci.*“ (Hayner, 2001, s. 21)

Primárním cílem komise pravdy je tedy nalézt všechna fakta, která se vztahují k předešlým situacím. Tohoto dosáhne komise pravdy skrze výpovědi obětí, z archivů, dokumentů atp. Tento cíl má několik pozitivních následků. Nalezená fakta vytvářejí jasný rámec historie a křivd, které byly spáchány a oficiální a veřejné uznání těchto křivd je jednou z úlev pro oběti. Zároveň může tento proces zapříčinit, že nebude nalezena „nová pravda“, ale spíše se prolomí mlčení o událostech, o kterých se do této doby vůbec nemluvilo. (Hayner, 2010, s. 19-21)

Dalším cílem komise pravdy je vyslyšení potřeb obětí a následná iniciace adekvátních reparačních programů a předání těchto informací příslušným státním orgánům, které zajistí, že o oběti bude náležitě postaráno. (Hayner, 2010, s. 22-23)

Podstatným závěrem komise pravdy je i určení viníků v situacích, ve kterých došlo k porušování lidských práv a tím zajištění kriminální odpovědnosti daných osob. V neposlední řadě může komise pravdy navrhopvat institucionální změny, které předejdou

opakování křivd minulosti. Jak již bylo zmíněno je pouze na soudech a státu, jak se s těmito závěry vypořádá. (Hayner, 2010, s. 22-23)

Je však nutné zmínit, že každá komise pravdy nekončí úspěšně, a i po dlouhé době vyšetřování není schopna podat svoji finální zprávu. Důvody pro neúspěšnost mohou být různé – například nedostatek financí, know-how nebo politické překážky, které mohou mít za výsledek nezvládnutí procesu výpovědi obětí, nebo nezvládnutí vyhledání informací. (Hayner, 2010, s. 12)

1.3.2 Reparace

Dalším mechanismem tranzitivní spravedlnosti jsou reparace obětí. Cílem reparací je především vykompenzovat škody, které vznikly, zmírnit dopad či následky minulých zločinů a navrátit důstojnost obětem. (Oberpfalzerová, 2012) I tento mechanismus vychází z mezinárodního práva, neboť stát má povinnost a zodpovědnost za zajištění plošného využívání lidských práv a zajištění vykonání spravedlnosti rovnoměrně všem, kteří utrpěli zločinem. (Magarrell, 2007, s. 1)

OSN kategorizovala pět bodů, které by měl reparační program obsahovat. Za první restituce (*restitution*), která má zajistit, že situace oběti se navrátí do stavu před rozsáhlým porušováním lidských práv. Tím se rozumí např. obnovení svobody a lidských práv, navrácení majetku, identity, občanství apod. Za druhé kompenzace (*compensation*), za jakoukoliv ekonomickou újmu, či ztrátu jako je například ztráta příležitostí, příjmu a morální poškození. Za třetí rehabilitace (*rehabilitation*), která zahrnuje zdravotní a psychologickou podporu a možnost obrátit se na legální a sociální služby. Dalším bodem je satisfakce (*satisfaction*), která zahrnuje velkou škálu opatření jako jsou ukončení újmy, hledání pravdy, hledání zmizelých, získání a pohřbení ostatků, veřejné omluvy, soudní a administrativní sankce a připomínky uplynulých událostí. V neposlední řadě je nutná garance neopakování (*guarantees of non-repetition*), která zahrnuje institucionální reformy, opevnění soudní nezávislosti apod. (OSN, 2008, s. 6-8)

Uvedených pět bodů by mělo adekvátně odpovědět na různé druhy trpění obětí, které definuje Jon Elster (2004, s.166-187). Prvním druhem je materiální utrpení (*material suffering*), pro které je typicky charakteristická ztráta či poničení majetku, finančního jmění apod. Dalším druhem je osobní utrpení (*personal suffering*), které zahrnuje například smrt, mučení a znásilnění. Třetím druhem je nehmotné trpění (*intangible suffering*) pro

kteří je typická především ztráta či nedostatek příležitostí nebo nejistota. (Elster, 2004, s. 165-187)

Z uvedených bodů reparací a druhů trpění obětí lze usoudit, že formy reparace musí být komplexní. Komplexnost reparačního programu zajišťuje především různorodost benefitů, které mohou být využity v různých situacích. Dvěma hlavními formami reparací jsou odškodnění symbolické a materiální (*symbolic and material reparations*). Jako symbolickou reparaci lze chápat například veřejnou omluvu, vytváření pomníků na symbolických místech, zřizování rehabilitačních a komunitních center apod. Materiální reparace představují především peněžní kompenzace. Všechny uvedené druhy a formy reparací mají významnou roli v budování nového systému, který bude schopen si zajistit důvěru obětí. Důležité však je, aby nebyl ani jeden druh reparace opomenut, neboť oba hrají stejně významnou roli v tomto procesu. (Magarrell, 2007, s. 4-5)

1.3.3 Institucionální reformy

Třetím mechanismem se tranzitivní spravedlnost odklání od mechanismů zaměřených na oběti, neboť pozornost musí být věnována kromě jednotlivců i institucím. (Borraine, 2004, s. 67-68) Institucionální reformy by měly být středobodem celého konceptu tranzitivní spravedlnosti, neboť zajišťují vykonání trestní a ekonomické spravedlnosti a pomáhají vybudovat nový institucionální systém, který si získá důvěru společnosti. (Oberpfalzerová, 2012, s. 11)

Reforma institucí – jako je například armáda, policie nebo soudnictví – je nezbytná, neboť právě tyto instituce jsou často spoluviníky při vykonávání represí a porušování lidských práv v průběhu minulého režimu. (ICTJ, 2020b) Staré instituce jsou v této fázi rušeny úplně, nahrazovány novými nebo důkladně reformovány (Oberpfalzerová, 2012, s. 11) za cílem „ochránit lidská práva, zabránit zneužívání a nestranně sloužit veřejnosti.“ (OHCHR, 2006, s. 3)

Silné, důvěryhodné a efektivní instituce, které jsou budovány pomocí institucionálních reforem, mají v konceptu tranzitivní spravedlnosti dva stěžejní úkoly, a to zabránit dalšímu zneužívání a zajištění kriminální odpovědnosti skrz soudní a bezpečnostní sektor. (OHCHR, 2006, s. 3)

Budování institucí prostřednictvím reforem je prováděno na základě pěti hlavních opatření, a to prověrky (*vetting*), lustrace (*lustration*), strukturální reformy (*structural reforms*),

dohled (*oversight*), transformace legislativních rámců (*transforming legal frameworks*), odzbrojení, demobilizace a opětovné začlenění (*disarmament, demobilization, and reintegration*), vzdělání (*education*). (ICTJ, 2020b) Zastavme se nyní u jednotlivých opatření podrobněji, neboť budou pro analýzu severoirského problému klíčová.

- **Prověrky** jsou spojené s individuálním ohodnocením jedince a jeho angažovanosti a odpovědnosti v represivním chování státu a v porušování lidských práv. (Oberpfalzerová, 2012, s.11) Tento proces „*zhodnocuje integritu jednotlivce a rozhoduje o jeho vhodnosti jako zaměstnance ve veřejné sféře a institucích*“ (de Greiff, 2007, s. 524) Existují dva základní typy prověrek – přezkoumání (*review*) a znovujmenování (*re-appointment*), které se od sebe liší především tím, koho mají za úkol prověřit. Přezkoumání se zaměřuje především na vyšetřování osob, které jsou již v úřadě a jejich případné propuštění v případě zjištění, že se výrazně podílely na závažných zločinech. Znovujmenování vyšetřuje osoby, které jsou kandidáty na veřejnou funkci a selekci těch nejvíce vhodných. Tyto osoby mohou být novými zaměstnanci ve veřejné sféře, ale mohou to být i ti, kteří již funkci zastávali. (Mayer-Rieckh, 2007, s. 487) Celý proces prověrek má za úkol (znovu)navázat občanskou důvěru a (znovu)legitimizovat veřejné instituce (OHCHR, 2006, s. 4)
- Dalším opatřením jsou **lustrace** (*lustration*), které jsou specifickým typem prověrek. Lustrace jsou „*souborem parlamentních zákonů, které omezují členy a kolaboranty minulého represivního režimu na vykonávání škály veřejných funkcí, pozicí ve státní sféře nebo jiných funkcí, které mají silný vliv na veřejnost (například média, akademická půda) po kolapsu minulého režimu.*“ (Lawther, Moffett, Jacobs, 2017, s. 430) Oproti prověrkám, jež jsou spíše individuální, se při lustraci uplatňuje kolektivní vina. Jedinci jsou z funkce vyloučeni kvůli členství či výrazné sounáležitosti k politické straně nebo instituci, která zapříčinila nebo se podílela na porušování lidských práv bez ohledu na to, zda se na tom jedinec samotný podílel. (Oberpfalzerová, 2012, s. 11) Právě kvůli uplatnění kolektivní viny v tomto nástroji se okolo lustrace vytvořila debata ohledně možné protiprávnosti (například diskriminace a právo na práci) a malé účinnosti. (Boed, 1999, s. 368-400) Lustrace byla hojně používána v zemích bývalého sovětského bloku. Jedním z nejvíce zkoumaných lustračních zákonů byl československý Velký lustrační zákon z roku 1991. Jedná se o první lustrační zákon, jenž sloužil jako

model lustrace v okolních zemích (například Polsko a Maďarsko) (Boed, 1999, s. 357-365)

- Neméně podstatné jsou i **strukturální reformy**, kdy probíhá „*restrukturalizace institucí za účelem podpory integrity a legitimacy zajištěním odpovědnosti, nezávislosti, reprezentace a zvýšením schopnosti reakce*“ (ICTJ, 2020b), dále dohled nad institucemi skrz nově vytvořené instituce k tomu určené. Ty zajišťují odpovědnost a korektnost sledovaných veřejných institucí, transformaci legislativních rámců pomocí reforem nebo vytvoření nových legálních rámců (například přijmutím nových ústavních dodatků nebo smluv zaměřených na lidská práva), jimiž je zajištěna ochrana a podpora lidských práv. (ICTJ, 2020b)
- Velmi specifickým institucionálním nástrojem je tzv. **odzbrojení, demobilizace a opětovné začlenění** (*Disarmament, demobilization, and reintegration, zkráceně DDR*). DDR má „*přispět k bezpečnosti a stabilitě v post-konfliktních státech a podpořit tak začátek obnovy a vývoje.*“ (UNDDR, 2020) Tento nástroj je zaměřen především na armádu, neboť se jedná o proces, který má tři zásadní úkoly – „*odzbrojit bojovníky, vyloučit a přemístit je z vojenských struktur a sociálně a ekonomicky je zařadit do společnosti*“. Programy DDR zmenšují armádní jednotky nebo je kompletně ruší. (Nezam, Marc, 2009, s. 1) Tímto procesem zabraňují socioekonomickým problémům, které vznikají v období, kdy se bývalí bojovníci vrací do normálního života bez příjmu nebo záchranných sítí. (UNDDR, 2020)
- V neposlední řadě je důležitý element **vzdělání**, kdy se ustanovují programy zacílené na úředníky a zaměstnance veřejné sféry v oblasti lidských práv a mezinárodních lidskoprávních standardech. (ICTJ, 2020b)

1.3.4 Trestní spravedlnost

Termín spravedlnosti je velmi širokým pojmem v mnoha oborech. Jedno z nejzákladnějších a uznávaných rozdělení spravedlnosti je spravedlnost restorativní a retribuční. Zatímco restorativní spravedlnost je primárně zaměřena na oběti a jejich odškodnění (všechny výše zmíněné mechanismy jsou tedy restorativní spravedlností), retribuční spravedlnost je spojována s trestní odpovědností, která zahrnuje především určení viníků a jejich odpovídající trest za porušení zákona. (Hermann, 2017, s. 71-79)

Trestní spravedlnost je jedním z požadavků obětí a efektem vykonání trestní spravedlnosti je i zadostučinění a obnovení jejich důstojnosti. Kromě těchto efektů může mít trestní

spravedlnost i klíčovou roli v posilování právního státu a vytváří precedent, který jasně říká, že podobné zločiny se již nebudou tolerovat na nově nastavené společnosti (ICTJ, 2020c), dále zabraňuje ve vykonávání pomsty ze stran obětí a zabraňuje návratu starých elit. (Bloomfield, Barnes, Huyse, 2003, s. 97-99)

2 Konflikt v Severním Irsku

Tato kapitola se bude věnovat událostem, které vedly k vypuknutí konfliktu v Severním Irsku a konfliktu samotnému – především jeho aktérům, hlavním událostem a komplikované cestě k mírovému procesu. Všechny tyto okolnosti ovlivnily řešení konfliktu a mírový proces, jehož analýza je předmětem této práce.

Konflikt v Severním Irsku je událostí, která i přes její mezinárodní řešení, výrazně nezasahuje do aktuální mezinárodní politické scény. Svojí délkou a specifičností, v tom, že se jednalo o vnitrostátní konflikt založený na kulturně-náboženské rozdílnosti a s účastí mocnosti jako je Velká Británie, byl ve své době jedním z nejméně zkoumaných konfliktů v oborech historie, antropologie, sociologie a politologie. I přes to, že je Severní Irsko stále v procesu usmíření a soužití dvou zneprátelených a naprosto odlišných skupin obyvatelstva je i v dnešní době poměrně problematické, tak by řešení konfliktu mohlo být vzorem pro řešení podobných konfliktů.

2.1 Kořeny konfliktu

Pro pochopení komplexnosti a hloubky severoirského konfliktu, jeho řešení a mírového procesu, který je předmětem této práce, je nutné se podívat na jeho kořeny. Komplikovaná minulost a mocenské balancování mezi Irskem a Velkou Británií ovlivňovalo území dnešního Severního Irsku a Irské republiky již po staletí a vyvrcholilo rozdělením irského ostrova na dvě území.

2.1.1 Cesta k irské autonomii

Cesta k rozdělení ostrova byla zároveň cestou k irské autonomii. Ta začala v průběhu 19. století, kdy existoval na území Irsku zesilující proud hnutí za nezávislost Irsku, který usiloval o dosažení autonomie v rámci Velké Británie.

Nejvýraznější skupinou zastupující tento názorový proud bylo Irské republikánské bratrstvo. Velká Británie tak byla pod tlakem nejen „*většinové irské populace usilující o*

zrušení irsko-britské unie a obnovení autonomie, ale také ze strany irských protestantů, kteří se obávali represí a diskriminace ze strany většinové katolické irské populace... a proto chtěli zachovat centrální moc z Londýna nebo získat zvláštní status či autonomii v těch částech Irska, kde tvořili většinu – tj. zejména v Ulsteru a možná i Dublinu.“ (Šlosarčík, 2007, s. 25) Snaha o vytvoření zákona o irské autonomii však trvala dvě celé desetiletí a po dvou neúspěšných návrzích byl přijat v roce 1914 zákon o autonomii Irska (*Government of Ireland Act*), jehož uplatnění však bylo přerušeno 1. světovou válkou. (Šlosarčík, 2007, s. 25-26)

Ani první světová válka však nezastavila eskalaci situace a o Velikonocích v roce 1916 proběhlo v Dublinu povstání za nezávislost Irska, v jehož čele stáli příslušníci Irského republikánského bratrstva (*Irish Republican Brotherhood, IRB*). Vzhledem k nezdařené organizaci bylo však povstání velmi rychle potlačeno a následovaly až přespříliš tvrdé reakce z britské protistrany, která aktéry povstání popravila nebo odsoudila na doživotí. Tyto sankce měly za následek širokou podporu hnutí za nezávislost ze strany obyvatelstva (nejen na území Irska, ale i od Irů, kteří emigrovali – zejména do USA) a také podpora irské politické strany Sinn Féin, která zastávala stejný ideologický proud jako Irské republikánské bratrstvo. Nejvýraznějšími členy Sinn Féin, hlavním hybatelem hnutí za nezávislost, byl Éamon de Valera, který se snažil o změnu účasti ve Westminsterském parlamentu a Michael Collins, který zvolil extrémnější formu odboje ozbrojenou složku Sinn Féin Irish Republican Army (IRA). Ti útočili především na britské policejní jednotky na území Irska (zejména na speciální složku Black and Tans, která nahrazovala tradiční irskou policii, jež neovládala zasahovat proti rostoucím útokům ze strany IRA). Velká podpora strany Sinn Féin se prokázala ve volbách do Westminsterského parlamentu v roce 1918, kdy získala většinu nad tradičními irskými stranami. Sinn Féin však pokračovala ve svém odboji, když její členové odmítli po svém zvolení zasednout v londýnském parlamentu. Zvolení členové strany posléze vyhlásili v Dublinu autonomní irský parlament, a na prvním setkání parlamentu přijali deklaraci o autonomii Irska. Tento irský parlament byl však postaven mimo zákon britskou vládou a situace se tak dostala do patového stavu, kdy Sinn Féin a IRA nemohly politicky ani vojensky zvítězit a získat nezávislost, ale guerillovou válkou a teroristickými akcemi proti Londýnu a jeho zastáncům, dokázaly vyvinout natolik velký tlak, že Londýn musel tuto situaci řešit. (Šlosarčík, 2007, s. 26-31)

Irská válka o nezávislost vyvrcholila v roce 1921 příměřím mezi irskou Sinn Féin a britskou vládou. Jednání mezi dvěma stranami dalo za vznik Anglo-irské dohody (*Anglo-Irish Agreement*), která uznávala Irskou republiku jako dominium Velké Británie (tedy autonomní území, jehož symbolickou hlavou státu byl britský panovník), ale zároveň vytvářela novou autonomní oblast, tj. Severní Irsko nezávislé na Dublinu. (Šlosarčík, 2007, s. 26-31)

2.1.2 Cesta k rozdělení

V roce 1921 tedy došlo k rozdělení po staletí jednotného území, jehož obyvatelstvo bylo vlivem britských zásahů na irském území kulturně i nábožensky odlišné. Počátky kulturní a náboženské rozdílnosti mezi dnešním Severním Irskem a Irskou republikou lze nalézt v 16. století, kdy byla úspěšně dokončena tudorovská snaha o získání a opevnění své moci v Irsku. (Melichar, 2017, s. 56) Ke konci vlády Alžběty I. si Anglie podmanila celé Irsko, kromě jedné výjimky – provincie Ulster. Území Ulsteru nakonec v roce 1603 také podlehlo a začal proces, jenž byl klíčovým momentem pro vývoj a vznik Severního Irska, tzv. osídlování Ulsteru (*Plantation of Ulster*), kdy na území přicházeli kolonisté z Anglie, Skotska a Walesu, kteří zde převzali půdu (Darby, 1995, s. 15-23) a zároveň se tímto procesem do Irska přenesla nová společnost s protestanskými kořeny (Frank, 2006, s. 11-15). Osídlování Ulsteru bylo tedy procesem, kdy se do Irska dostala „cizí komunita, která mluvila jiným jazykem, reprezentovala cizí kulturu a způsob života, který zahrnoval nový typ držby a správy majetku. Mimo to také většina nově přichozích byli protestanté, zatímco Irové byli katolíci.“ (Darby, 1995, s. 15-23) a tato kolonizační vlna „přinesla dramatické demografické a etno-náboženské změny, v jejichž důsledku se v Irsku usadila protestantská menšina soustředěná především (nikoli však výhradně) na severu provincie Ulster.“ (Melichar, 2017, s. 56) Osídlováním Ulsteru, jehož počátek je datován do roku 1609, začínají reálné kořeny severoirského konfliktu, kdy je jedno území obývané dvěma zneprátelenými skupinami. (Darby, 1995, s. 15-23)

V 17. a 18. století začala výrazně klesat půda vlastněná katolíky na irském území. Především v období, které následovalo po podpoře Karla I. proti Oliveru Cromwellovi v povstání roku 1641. To zapříčinilo „*masakry civilního obyvatelstva, ekonomické sankce založené v první řadě na konfiskaci pozemkového vlastnictví a nuceném přesídlování katolíků do neúrodných oblastí.*“ (Šlosarčík, 2007, s. 16) Éra Olivera Cromwella zapříčinila prudký pokles části území ve vlastnictví katolických Irů, kdy číslo kleslo až na

pouhých 10 % (oproti 59 % po osídlování Ulsteru) (Holloway, 2005, s. 8). Další pokles následoval po konfliktu mezi Jakubem II. a Vilémem Oranžským. Jakub II. byl prokatolickým panovníkem, který rušil Cromwelloy zákony proti Irům a zčásti navrácel zkonfiskovanou půdu. Po Slavné revoluci v roce 1688 byl však sesazen z trůnu protestanským králem Vilémem Oranžským. Jakub II. byl v Irsku populárním panovníkem a po své porážce se uchýlil na území Irska, odkud se snažil o odvetu, která však byla Vilémem Oranžským potlačena v bitvě u Boyne v roce 1690. Důležitost této historické bitvy je patrná i ve 21. století, kdy tzv. Oranžský řád pořádá pochody na oslavu vítězství protestanského krále Viléma Oranžského. (Šlosarčík, 2007, s. 15-18)

Období po porážce Jakuba II. bylo dobou značné represe irského obyvatelstva za pomoci tzv. trestních zákonů (*penal laws*), které Irům bránily například v nabyvání nemovitostí, zapříčinily naprosté vyloučení z řady zaměstnání (například právnické profese, úřady, armáda) (Frank, 2006, s. 11-15) nebo odňaly aktivní i pasivní volební právo. (Šlosarčík, 2007, s. 16-17). Trestní zákony měly za následek úbytek nemovitostí vlastněné irským obyvatelstvem na pouhých 5 %. (Holloway, 2005, s. 8)

Právě kvůli staletím represe a diskriminace vůči katolíkům je hlavní štěpící linií (*clevage*) „mezi původním irským obyvatelstvem a britskými osadníky, která později zapříčinila zformování irského nacionalismu na náboženském (katolickém) základě. *Katolicismus a protestantismus se natrvalo staly klíčovou součástí identity obou etnik na irském ostrově a současně hlavním dělítkem mezi nimi.*“ (Melichar, 2017, s. 57)

V 18. století vznikly první paramilitární skupiny na straně protestantů. Skupina „Hoši rozbřesku“ (*Peep O' Day Boys*) terorizovala katolické obyvatelstvo, na jejichž obranu vznikla skupina Obránci (*Defenders*), která mířila své útoky na protestanty. Tyto útoky vyvrcholily bitvou u Diamantu, ve kterém byla katolická skupina poražena. Po bitvě u Diamantu vzniká protestanský Oranžistický řád a začíná „masové vyhnání katolíků a k vyostření sektářského rozdělení na severu Irska.“ (Melichar, s. 57)

Nemenším problémem byla skutečnost, že Irsko nebylo ve svém odporu vůči nadvládě jednotné. Například obyvatelstvo provincie Ulster, jež bylo „loajální britské koruně a jednotě impéria.“ (Melichar, s.60) S cílem zabránit prosazení irské autonomie vznikl na území Ulsteru Sbor ulsterských dobrovolníků (*Ulster Volunteer Force*), jenž se stal vzorem pro stejnojmennou paramilitární organizaci v severoirském konfliktu. (Melichar, s. 60)

V roce 1921 vzniklo Severní Irsko na území šesti z devíti hrabství Ulsteru a „je výsledkem nerovnoměrného úspěchu britské kolonizace Irska, kdy přistěhovalectví anglických a skotských osadníků mělo zajistit stabilní podporu londýnské protestantské vládě“ (Šlosarčík, 2007, s. 220) a „zrodilo se z několik set let trvající politické křeče ulsterských protestantů, jejichž odpor k irské autonomní vládě před první světovou válkou dosáhl takových rozměrů, že byli ochotni vojensky vystoupit i proti britskému impériu, z jehož odkazu po staletí čerpali svou kulturní identitu.“ (Frank, 2006, s. 36)

2.1.3 Poměry v Severním Irsku

Již od rozdělení ostrova na dvě území existovalo značné napětí mezi protestantskou většinou a katolickou menšinou na území Severního Irsku. Katolická menšina žijící v Ulsteru neakceptovala rozdělení ostrova a připojení Severního Irsku k Velké Británii. Ani útoky IRA po rozdělení neutichaly a jakožto ochránci katolíků přesunula organizace své boje i na území Ulsteru. Tyto útoky vyvolaly v protestantské většině vlnu nevole a agrese vůči katolíkům. Situace byla tak závažná, že byl nutný zásah Britů k zjednání pořádku. (Frank, 2006, s.40-45)

Obyvatelé Severního Irsku byli zastoupeni nejen v londýnském parlamentu, ve kterém mělo hlas v rozhodování o celém Spojeném království, ale také v severoirském dvoukomorovém parlamentu – Stormont, který rozhodoval v severoirských záležitostech. Vzhledem k rozložení obyvatelstva – jednoznačná převaha protestantů, kdy na dva protestanty připadal jeden katolík - (Frank, 2006, s. 40) a uplatnění většinového volebního systému, bylo katolické obyvatelstvo v této legislativní instituci výrazně podrepräsentováno. V severoirském parlamentu vládla protestantská většina, která měla hlavní slovo v obsazování klíčových pozic ve státní správě, což vedlo k diskriminaci katolíků, kteří byli znevýhodněni například v přerozdělování veřejných statků, nemohli rovněž vykonávat některá zaměstnání (např. ve státní sféře nebo policii), omezeny byly rovněž investice do důležitých sfér jako vzdělání či zdravotnictví v oblastech s katolickou většinou. (Šlosarčík, 2007, s. 222-224)

Důsledkem této situace byla katolická „snaha najít alternativní cesty, jak situaci ovlivnit – počínaje aktivitami občanských iniciativ zaměřených na lidská práva a konče vznikem tajných ozbrojených skupin a teroristickými útoky.“ (Šlosarčík, 2007, s. 224)

2.2 Konflikt v Severním Irsku – The Troubles

V průběhu 60. let 20. století hýbají územím Severního Irska hnutí za občanská práva. Nejvýraznější organizací bylo Severoirské sdružení pro občanská práva (*Northern Ireland Civil Rights Association – NICRA*), jejíž oficiální vznik se datuje k 9. dubnu 1967. (NICRA, 1978) Katolická menšina se snažila o politickou reformu, která odstraní diskriminaci katolíků v zastoupení ve veřejné sféře, v oblasti nabývání nemovitostí a reformu státních institucí (například policie, která byla naprostou většinou zastoupena protestanty). (Frank, 2006, s. 66-75) NICRA byla od počátku organizací, která využívala jako svůj hlavní protestní prostředek psaní otevřených dopisů a stížností vládě, ale postupem času začala organizovat protestní pochody za lidská práva. (NICRA, 1978) Tyto pochody odstartovaly vlnu protiútoků od ulsterských policejních jednotek a od protestanských unionistických radikálů, Do historie se zapsal pochod za lidská práva ve městě Derry 5. října 1968, který byl však násilně rozehnán policejními jednotkami. Pochodem v Derry začíná konflikt v Severním Irsku označovaný jako *The Troubles*. (Melaugh, 2020a)

Protesty pokračovaly i posléze a v letech 1968-1969 si vyžádaly i své první oběti na životech. V červenci a srpnu 1969 se konaly tradiční pochody protestanského Oranžského řádu, které se střetávaly s protestujícími katolíky. Vzhledem k narůstajícím nepokojům a neschopnosti ulsterské policie střety uklidnit, byla na pomoc povolána britská armáda. Britská vojska přišla na území Severního Irska 14. srpna 1969 a zpočátku byla vnímaná pozitivně oběma stranami. Stormont uvítal britskou intervenci především z toho důvodu, že by britská vojska pomohla v boji s katolickými radikály, kteří naopak v britské armádě viděli ochranu před ulsterskou policií, která byla 89 % obsazena protestanty, a tudíž byla katolíky „vnímána jako ‚cizí‘ domucovací složka.“ (Šlosarčík, 2007, s. 223, 225-227).

Situace na počátku 70. let nadále eskalovala a přibývaly potyčky a oběti na obou stranách konfliktu. Od srpna 1971 byl uplatněn zákon pro mimořádně situace, který umožňuje „zadržení a uvěznění bez soudní kontroly, omezení svobody projevu nebo systematické domovní prohlídky v celých katolických ulicích a čtvrtích.“ (Šlosarčík, 2007, s. 226) Proti tomuto zákonu, konkrétně ustanovení o možnosti posílat občany do vězení bez soudu, svolala NICRA protestní pochod naplánovaný na neděli 30. ledna 1972. Během protestu zasáhla britská armáda a při demonstraci pak bylo zabito třináct civilistů. Tento den vešel do severoirských i britských dějin jako Krvavá neděle (*Bloody Sunday*). (Melaugh, 2020b)

V důsledku eskalace konfliktu došlo roku 1971 rovněž k rozpuštění severoirského parlamentu (Stormont) a nastolení přímé vlády Londýna, která mohla nejen politicky a legislativně korigovat situaci, ale také například lépe koordinovat ozbrojené složky a policii na území Severního Irsku. Přímá vláda nebyla pro Londýn dokonalou situací (především z finančního hlediska), avšak vláda si od ní slibovala zlepšení situace v celé oblasti. (Frank, 2006, s. 75-80, 93-95)

Vedle britské armády byli na území Severního Irsku do konfliktu zapojeni i další důležití aktéři, a to paramilitantní skupiny jako například Ulsterští dobrovolníci a Irská republikánská armáda. Na straně unionistů stáli Ulsterští dobrovolníci (*Ulster Volunteer Force, UVF*). Skupina vznikla v roce 1966 a své jméno převzala od původní UVF, která byla založena v roce 1912 s cílem zabránit nastolení autonomie v Irsku. (Melaugh, Lynn, McKenna, 2020a) Dalším důležitým aktérem byla katolická organizace Irská republikánská armáda (IRA). Organizaci bránily v zapojení do konfliktu v počáteční fázi neshody ve straně Sinn Féin a vedení IRA. V letech 1969-1970 došlo k rozdělení strany na dva názorové proudy, kdy první zastával pouze obranného využití IRA a snahu o změnu politickou cestou a druhý volil radikálnější cestu útoku. Kvůli přetrvávajícím neshodám se tak strana i její ozbrojená složka rozpadla na dva subjekty – Oficiální Sinn Féin (*Official Sinn Féin*) a Prozatímní Sinn Féin (*Provisional Sinn Féin*). Oficiální Sinn Féin byla méně radikální složkou, která byla levicovou stranou se silnými marxistickými sklony. Ozbrojená složka Oficiální Sinn Féin – Oficiální IRA (*Official IRA*) - se postupem času přestala účastnit na teroristických útocích a v roce 1972 ukončila boj. Na přelomu 70. a 80. let se strana změnila na Dělnickou stranu (*Workers' Party*). (Šlosarčík, 2007, s. 230) Ozbrojená složka strany Prozatímní Sinn Féin – Prozatímní IRA (*Provisional IRA*) - byla kvůli svým teroristickým aktivitám výrazným aktérem v konfliktu. V době, kdy organizace vznikla, však nebyla ani zdaleka bojeschopná, ale postupem času se z „malé skupiny se špatnou vojenskou výzbrojí stala početná skupina, která byla dobře financovaná a ozbrojená a stala se guerillovou organizací, která byla aktivní v „armádní kampaň“ po dobu tří dekad. Tato armádní kampaň zahrnovala násilné útoky na bezpečnostní, politické, ekonomické a sociální cíle v regionu.“ (Melaugh, Lynn, McKenna, 2020b) Jeden z nejzávažnějších útoků ze strany IRA se uskutečnil 21. června 1972, kdy IRA v Belfastu nastražila a odpálila 22 bomb, které zabily 9 lidí a 130 závažně zranily. Tento den vstoupil do historie jako Krvavý pátek (*Bloody Friday*). (Melaugh, Lynn, McKenna, 2020b)

V roce 1972, nejkrvavějším roce konfliktu, se do řešení konfliktu zapojila i Irská republika, která v předchozích letech do konfliktu nikterak významně nezasahovala. Irská republika se ke konfliktu přestala stavět jako k problému spjatému s britskou přítomností na území Severního Irsku a zároveň uznala protestanty jako „*kulturní entitu natolik odlišnou, že by se kvůli ní případné sjednocení Irsku neobešlo bez výrazných ústavních změn v její prospěch.*“ (Frank, 2006, s. 101) Irská republika tedy podnikla několik kroků s cílem pomoci konflikt vyřešit a zároveň se připravit na různé dohry, které bude konflikt mít – kupříkladu plošné zatýkání členů nelegálních teroristických organizací (především IRA). Dále také došlo ke zrušení článku irské ústavy, který staví katolickou církev na speciální pozici ve společnosti. Důvodem pro zrušení tohoto článku byla snaha zbavit protestanty obav z diskriminace v případě sjednocení Severního Irsku s Irskou republikou a také bylo zrušení článku symbolem snahy o zlepšení vztahů se Severním Irskem. Irská republika také navázala politickou spolupráci s Velkou Británií, jejíž výsledky byly viditelné v 80. letech. (Frank, 2006, s.101-102)

2.2.1 První pokus o ukončení konfliktu: Dohoda ze Sunningdale

V 70. letech proběhly pokusy o zrušení přímé vlády Londýna a znovuoobnovení stabilní vlády v Severním Irsku a smír mezi protestanty a katolíky, což bylo hlavním cílem britské přímé vlády. Během tohoto období se projednalo mnoho návrhů, které by měly tento cíl zajistit. (Frank, 2006, s. 94-108) Nejvhodnějším řešením byla forma „*power-sharing*“, ve kterém „*se předpokládá zapojení všech významných společensko-politických skupin do rozhodovacího procesu bez ohledu na jejich poměrnou velikost a voličský potenciál.*“ (Šlosarčík, 2007, s. 233)

Power-sharing model předpokládá, že se všechny etnicko-národnostní skupiny zapojí do politické sféry, kde důležitá rozhodnutí musí proběhnout v konsenzu všech stran a kde žádná ze stran nejedná bez souhlasu všech ostatních skupin. Princip sdílení moci ve státě je zakotven ve státních institucích. Nejdůležitější institucí je exekutiva se sdílenou mocí, kde „*vláda zahrnuje reprezentanty všech relevantních skupin společnosti.*“ (Schneckener, 2002, s. 204) Důležitým předpokladem pro fungování power-sharing modelu je proporční zastoupení, kdy „*jsou všechny skupiny přiměřeně zastoupeny v exekutivě, parlamentu, soudním systému, ve veřejných službách (např. armáda) a státem vlastněných firmách (např. pošta).*“ (Schneckener, 2002, s. 204-205)

Tento model vlády byl poprvé zaveden Dohodou ze Sunningdale (*Sunningdale Agreement*) podepsanou na konci roku 1973. Dohoda vytvářela 78členný parlament, ve kterém budou zastoupeni katolíci i protestanté a s podmínkou, že důležitá rozhodnutí musí být odsouhlasena oběma tábory. Dohoda také vytvořila orgán, ve kterém byli zastoupeni zástupci z Irské republiky – Rada Irska (*Council of Ireland*). Rada Irska se skládala z Ministerské rady (*Council of Ministers*), která má exekutivní, harmonizující funkci a konzultativní roli a z Poradního shromáždění (*Consultative Assembly*) s poradenskou a kontrolní funkcí. (Melaugh, 2020c) Na základě dohody vytvořený parlament začal fungovat od počátku roku 1974, avšak v průběhu pěti měsíců ztroskotal. Ukázalo se, že dohoda ze Sunningdale nebyla přijatelná ani pro jednu stranu konfliktu. Unionisté nepodporovali vyjednávání severoirských záležitostí s Iry a dohodu brali jako zradu. Nesouhlasili ani se vznikem a poměrně rozsáhlými pravomocemi Rady Irska, která pro ně znamenala výrazné narušení severoirské suverenity. Na protest proti podepsání dohody a s tím související fungování parlamentu uspořádala Ulsterská dělnická rada (*Ulster Workers' Council*) stávkou, která měla za následek rezignaci vlády, pád parlamentu a znovuzavedení přímé správy Londýna v květnu 1974. (Frank, 2006, s. 94-108)

2.2.2 Další pokusy o ukončení konfliktu: Anglo-irská dohoda

Následující roky od kolapsu parlamentu do začátku 80. let byly roky politické nehybnosti, které znamenaly nedostatečné řešení konfliktu na politické úrovni a neochotu dosáhnout kompromisu, neboť byly všechny strany konfliktu přesvědčené, že svého cíle mohou dosáhnout bez ústupků. Jediným náznakem možného kompromisu bylo ustanovení Ústavního konventu (*Constitutional Convention*), který měl za cíl vyřešit samosprávu Severního Irska. Konvent, který byl vytvořen v roce 1974, a do kterého se konaly volby v roce 1975, však skončil neúspěchem, když byl v roce 1976 po půl roce neúspěšných jednání rozpuštěn. (Frank, 2006, s. 109-115)

Situace se nadále nezlepšovala a Severní Irsko nadále sužovaly teroristické útoky ze strany paramilitárních organizací – nejaktivnější byla bezpochyby IRA, která byla průbojná nejen v teroristických činech, ale i ve věznicích, kde se dožadovala, aby jim zůstal speciální status válečných zajatců a nebyli „*degradováni na úroveň normálních kriminálních*.“ (Frank, 2006, s.126) V letech 1976–1981 podnikali vězni protesty – tzv. „nahé stávky“, kdy si odmítali obléct vězeňský oděv a místo nich používali prostěradla, „špinavé stávky“,

kdy vězni potírali své vazby vlastními exkrementy a v neposlední řadě drželi hladovky, které se zdály být nejúčinnější formou protestu. (Šlosarčík, 2007, s. 228-231)

Poslední stávka ve formě hladovky byla jedním z klíčových bodů pro začátek procesu ukončení konfliktu. V roce 1981 začal tehdejší vůdce IRA, Bobby Sands, hladovku s cílem dosáhnout toho, aby věznění příslušníci IRA získali politický statut a „*právo nosit civilní oblečení, právo na shromažďování uvnitř vězeňského bloku, právo nevykonávat vězeňskou práci, právo na vzdělávací a rekreační zařízení a obnovení ztraceného prominutí trestu.*“ (Melaugh, 2020d) Tyto požadavky byly částečně splněny. Úspěšnost stávky v získání veřejného mínění bylo viditelné ve volbách v Irské republice, kde byl zvolen Bobby Sands do parlamentu a republikánskému hnutí se podařilo „*dosáhnout úspěšné propagandy nad britskou vládou a získalo mezinárodní soucit.*“ (Melaugh, 2020d)

Hladovka měla dopad i na politickou situaci, neboť se výrazně zvětšila podpora IRA a Sinn Féin, která si výrazně polepšila ve volbách v Irské republice a stala se nově silnou stranou i v Severním Irsku. Obava z radikalizace politické situace, kdy by se Sinn Féin stala hlavní stranou reprezentující katolíky (oproti dosavadní umírněnější Sociálně-demokratické labouristické straně (*Social Democratic and Labour Party, SDLP*) vedla k podepsání Anglo-Irské dohody (*Anglo-Irish agreement*), která byla prvním krokem k ukončení konfliktu v Severním Irsku. (Melaugh, 2020d)

Anglo-Irská dohoda byla podepsána 15. listopadu 1985 dvěma stranami: vládou Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku a Irskou republikou. Dohoda za souhlasu obou stran uznala, že změna statusu Severního Irsku může proběhnout pouze za souhlasu většiny jejího obyvatelstva. Obě vlády se také snažily pomocí této smlouvy přimět unionisty přijmout model sdílené moci (*power-sharing*). Dohoda také uznává irskou vládu jako hlas katolické menšiny v Severním Irsku. (Morton, 2020)

Primárním cílem Dohody bylo zajistit mír v Severním Irsku, který Dohoda nezajistila, avšak institucionalizovala vztahy mezi Irskem a Velkou Británií, jejichž úzká spolupráce v Anglo-irské mezivládní konferenci umožnila komunikaci a společný přístup v řešení krize. (Morton, 2020)

2.3 Good Friday Agreement a mírový proces

Na konci 80. let se „*pod tíhou obětí, lidských i materiální ztrát*“ (Frank, 2005, s. 176) začíná pomalu v Severním Irsku měnit situace. První krok učinila britská a irská vláda

podepsáním Anglo-irské dohody v roce 1985. V dalších letech se „všechny subjekty konfliktu začaly chovat realističtěji a vzrostla jejich ochota podílet se na mírovém řešení.“ (Frank, 2006, s. 176)

Dalším krokem, který měl za následek přiblížení se k mírovému procesu, byly rozhovory mezi lídrem SLDP Johnem Humeem a lídrem Sinn Féin Gerrym Adamsem (podle dvou hlavních aktérů se celý dialog nazývá *The Adams-Hume Talks*), jejichž cílem bylo přimět Sinn Féin rozpustit IRA a připojit se k politické sféře řešení konfliktu. V letech 1991-1992 následovaly *Brooke-Mayhew talks*, jejichž cílem bylo zahrnout do dialogu politické strany Severního Irsku s pozdějším zapojením vlády Irské republiky. (Holloway, 2005, s. 21)

Po dialozích v letech 1988-1992 následovala Deklarace z Downing Street (*Downing Street Declaration*), známá také jako Společná deklarace (*The Joint Declaration*) z roku 1993, která uznávala právo Severního Irsku na sebeurčení a přizvala ke společnému jednání Sinn Féin v případě, že ukončí boje. (Holloway, 2005, s. 21) Souběžně se také dohodli Hume a Adams na ukončení násilí v Severním Irsku (Šlosarčík, 2007, s.235), které vedlo k zastavení bojů ze strany IRA mezi roky 1994-1996 a posléze začala setkání mezi Sinn Féin a britskou vládou.

V následujících měsících probíhaly dialogy mezi stranami ohledně podoby následující dohody a následného ukončení konfliktu. Výsledkem jednání byla Velkopáteční dohoda (*Good Friday Agreement*), také známá jako Belfastská dohoda (*Belfast Agreement*), která byla podepsána 4. dubna 1998 většinou severoirských politických stran. Jednání i podepsání smlouvy proběhla za dohledu britského premiéra Tonyho Blaira, irského premiéra Bertieho Aherna, a amerického vyjednavče George Mitchella.

Zapojení Spojených států amerických do mírového procesu bylo důsledkem irské diaspory. Irové byli na území USA aktivní v irsko-amerických organizacích a irské lobby v politice USA. (Melichar, 2017, s. 96-97) Kromě toho také došlo v 90. letech ke změně zahraniční politiky USA v éře Billa Clintona, který prosazoval zahraniční politiku „založenou na podpoře míru a demokracie ve světě.“ (Melichar, 2017, s. 119) Spojené státy americké měly výrazný vliv nejen na zahájení mírového procesu, ale i na jeho konečnou podobu, kdy americký senátor George Mitchell efektivně řídil jednání a byl neustranným mediátorem v procesu vytváření konečné podoby Velkopáteční dohody.

Smlouva byla v referendu odsouhlasena irskými a severoirskými obyvateli 25. června 1998. (Holloway, 2005, s.21)

Velkopáteční dohoda je rozdělena do tří částí, tzv. „pramenů“ (*strands*), kdy se každá část zabývá a institucionálně upravuje klíčový problém v historii vztahů, které byly pokládány za příčinu konfliktu. První oddíl se věnuje vztahům a institucím uvnitř Severního Irsku. Dohoda vytváří jednokomorový parlament – Shromáždění (*Northern Ireland Assembly*), do kterého bude zvoleno 108 zástupců. Shromáždění bude fungovat na základě modelu power-sharing. S každým rozhodnutím Shromáždění musí souhlasit nadpoloviční většina z obou táborů. Druhý oddíl se věnuje vztahům mezi Irskou republikou a Severním Irskem a stanovuje nový orgán – Jižní a Severní ministerskou radu (*North-South Ministerial Council*), ve které se schází zástupci z irského a severoirského parlamentu a řeší otázky, které se týkají celého irského ostrova (například turismus nebo zemědělství). Třetím oddílem jsou vztahy mezi Velkou Británií a Irskou republikou. Dohoda zde vytváří Anglo-irskou radu a další instituce spojující tyto dvě země v různých politických sférách. (Belfast Agreement, 1998)

Velkopáteční dohodou končí ozbrojený konflikt, který trval tři desetiletí, a jehož podstata a následky jsou ve fungování Severního Irsku viditelné až do dnešní doby. Severní Irsko se vydává na složitou cestu míru a smíření se s minulostí. Rozdílnost obyvatel Severního Irsku a křehkost jejich mírového soužití je zřejmá až dodnes, avšak snaha o zachování mírové situace je evidentní.

Jednou z nejdůležitějších úloh mírového procesu je péče o oběti a pozůstalé. O konkrétních způsobech péče o oběti v severoirském kontextu pojednává následující kapitola.

3 Proces tranzitivní spravedlnosti v Severním Irsku

Podepsáním Velkopáteční dohody v roce 1998 začal v Severním Irsku mírový proces, jemuž předcházela konflikt, který si vyžádal „3700 mrtvých, 40 000-50 000 zraněných, stovky mučených, 16 zmizelých, přes 40 000 lidí, kteří museli opustit svoje domovy a 4600 obyvatel donuceno k exilu.“ (Moffett, 2019, s. 2) Jedním z hlavních cílů mírového procesu je uznat práva a potřeby obětí a adekvátně na ně odpovědět. Následující kapitola bude analyzovat způsoby, jakými odpovědělo Severní Irsko (popřípadě další aktéři) na potřeby obětí s ohledem na mechanismy tranzitivní spravedlnosti.

3.1 Právo na pravdu

Klíčovým procesem ve smíření se s minulostí a společenské rekongiliaci je hledání pravdy. Tento proces je v post konfliktních společnostech velmi důležitý, ale často také kontroverzní. V Severním Irsku probíhaly debaty ohledně pravdy již od podepsání Velkopáteční dohody a role hlavního aktéra v tomto procesu se ujala britská vláda. (Gawn, 2008, s. 5-6)

S cílem snahy o odpověď na potřebu obětí znát pravdu využila vláda prostředku soukromých a veřejných vyšetřování. Jedním z nejdůležitějších bylo veřejné soudní vyšetřování události Krvavé neděle (*Bloody Sunday Inquiry*), které zřídila vláda v roce 1998. Vyšetřování události 30. ledna 1972, kdy bylo během pochodu za lidská práva ve městě Derry zabito 13 civilistů britskou armádou, mělo vyjasnit okolnosti celé situace, kdy členové britské armády, kteří usmrtili civilisty, tvrdili, že civilisté byli ozbrojeni a zahájili palbu jako první. Výsledkem vyšetřování byla Savillská zpráva (*Saville report*) z roku 2010, jejíž obsahem bylo sdělení, že „žádný ze zastřelených civilistů se nechoval tak, aby bylo jeho zavraždění oprávněné. Vojáci ztratili sebekontrolu a později vědomě uváděli nepravdivá hlášení o událostech tohoto dne“. (NIHRC, 2013, s. 5)

Důvodů pro zahájení vyšetřování této konkrétní události bylo několik. Především se jednalo o událost, ve které bylo naráz zabito nejvíce civilistů britskou armádou v průběhu konfliktu a následkem této události konflikt eskaloval. Tato událost také dokazovala vládní zapojení do severoirského konfliktu. (Bell, 2002, s. 1003-1004)

Vznik a průběh šetření měl výrazný vliv na začátek debaty ohledně specifického mechanismu vypořádání se s minulostí – hledání pravdy, a to nejen o konkrétních událostech, ale i v měřítku celého konfliktu. Vyšetřování otevřelo okolnosti dalších událostí konfliktu a *“odpovědnosti a oprávnění použití násilí nejen v této specifické události ale i v konfliktu obecně... Výpovědi řady civilních, armádních (státních i nestátních) a vládních svědků poskytnuly fascinující veřejné výsledky ve vztahu mezi státem a dalšími komunitami v představách o legitimitě, veřejném pořádku a násilí.”* (Bell, 2002, s. 1005) Výsledky plnilo vyšetřování neplánovaně některé funkce komise pravdy. (Bell, 2002, s. 1005–1006)

Jednou z nejdiskutovanějších možností, jak se vypořádat s minulostí ve vztahu k „odkrytí pravdy“ byl mechanismu tranzitivní spravedlnosti komise pravdy. Příkladem pro

severoírskou komisi pravdy byla jihoafrická Komise pravdy a smíření (*The Truth and Reconciliation Commission*), která vznikla po ukončení politiky rasové segregace (*apartheid*) a změny moci ve státě v 90. letech. Důvodem byla podobnost situace obou zemí a „*veřejné a emotivní jednání v rámci Komise pravdy a smíření, která byla dychtivě sledována severoírským obyvatelstvem hledající stejný cíl transformace konfliktu.*“ (Rolston, 2006, s. 657)

V letech 2004-2005, období nejintenzivnějších debat ohledně vzniku komise pravdy pro severoírský konflikt, proběhl průzkum veřejného mínění. Podle výsledku průzkumu pokládá 50 % respondentů vznik komise pravdy za důležité a 28 % si myslí opak. Nejdůležitějším cílem komise pravdy je dle respondentů „získání pravdy.“ (Lundy, McGovern, 2006, s. 1-4)

Tabulka 1 - Je vytvoření komise pravdy důležité?

	%			
	Všichni	Katolíci	Protestanté	Bez vyznání
Velmi důležité	27	31	23	30
Docela důležité	23	27	21	25
Ani jedno	19	17	20	15
Docela nedůležité	15	14	17	14
Velmi nedůležité	13	8	16	13
Neví	3	3	3	3
Celkem (v %)	100	100	100	100

Zdroj: Lundy, McGovern, 2006, *A Truth Commission for Northern Ireland?*, s. 1

Z průzkumu mimo jiné vyplývá mnoho problémů ve vztahu ke komisi pravdy, kdy si 84 % respondentů myslí, že by tento mechanismus „nezbytně nezískal pravdu“, 81 % si myslí, že by komise pravdy byla plýtváním veřejných peněz a že existují lepší způsoby, jak se vypořádat s minulostí (65 %). Dalším problémem byla otázka, kdo by měl vést komisi pravdy, kde se projevila nedůvěra, když 90 % respondentů uvedlo, že nevěří žádné skupině ani orgánu (britská vláda, severoírská vláda, církev, soudnictví, skupiny obětí) ve vedení komise pravdy. Nabízí se tedy jedině řešení mezinárodní komise pravdy. (Lundy, McGovern, 2006, s. 1-4)

V roce 2005 došlo k utlumení snah o vytvoření komise pravdy, když bylo prohlášeno britskou vládou, že „*nebylo dosaženo dostatečné shody v otázce, zda a jakým způsobem*

ustanovit komisi pravdy. Zároveň není pro tento mechanismus správné načasování a proces konzultací je pozastaven.“ Zároveň však vláda nevyloučila možnosti ustanovení komise pravdy v budoucnu. (Lundy, McGowern, 2007, s. 324)

K ustanovení komise pravdy tedy nedošlo z několika důvodů, a to kvůli „*nedostatku ohromující veřejné podpory, nedostatečnému tlaku občanské společnosti a nedostatku politické motivace,*“ (Gawn, McGowern, 2007, s. 357) nedůvěře ve státní struktury vyšetřit události, preferenci jiných způsobů vypořádání se s minulostí a kvůli obavám ze znovu rozpoutání konfliktu. Komise pravdy tak nebyla v severoirské záležitosti dodnes vytvořena.

3.2 Reparace

Následující text bude reflektovat rozdělení reparačního programu podle OSN do pěti kategorií: restituce, kompenzace, rehabilitace, satisfakce a garance neopakování, jejichž součástí jsou symbolické i materiální reparace (viz 1.3.2).

3.2.1 Restituce

Cílem prvního bodu reparačního programu, restituce, je snaha o navrácení stavu oběti, který předcházela rozsáhlému porušování lidských práv. Tím se rozumí např. obnovení svobody a lidských práv, navrácení majetku, identity, občanství apod. V tomto směru bylo provedeno několik zásadních kroků. (OSN, 2008, s. 6-8)

Za prvé Velkopáteční dohoda umožňuje jedincům právo na sebeurčení, kdy se severoirský obyvatel může přihlásit k irské nebo ulstero-skotské identitě. Zároveň mají obyvatelé možnost vybrat si občanství Irské republiky a/nebo Spojeného království. (Moffett, 2019, s. 8)

Za druhé došlo k ustanovení Komise pro lidská práva (*Northern Ireland Human Rights Commission, NIHRC*), jejíž úkolem je chránit a podporovat lidská práva všech obyvatel Severního Irska. (MacBride, 2011)

Navrácení majetku je v kontextu Severního Irska problematické. Obětem, které byly nuceny opustit kvůli „*násilnostem a zastrahováním ze strany paramilitárních organizací*“ (Moffett, 2019, s. 8) obydli nebyl jejich původní majetek navrácen. Částečnou reparací pro ně však byl program Schéma pro výkup evakuovaných obydlí (*Scheme for the purchase of evacuated dwellings, SPED*), který nepočítal s navrácením původního majetku, ale poskytl

obětím obydlí v podobně oblasti (katolické/protestantské čtvrti), ve které bydlely před opuštěním svého domova. (Moffet, 2019, s. 8) Jedním z mála případů, kdy došlo k navrácení majetku jsou obydlí či budovy propůjčené britskému Ministerstvu obrany v období konfliktu. V tomto případě došlo k navrácení majetku jejich majitelům, respektive komunitě. (MacBride, 2011)

Nedostatečně řešenou problematikou je i návrat 4600 severoirských obyvatel z exilu, kteří „se nebyli schopni vrátit na území Severního Irsku ze strachu z odvety“. (Moffet, 2019, s. 9) Touto problematikou se zabývala Konzultativní komise k otázkám minulosti (*Consultative Group on the Past*), která navrhla návrat lidí z exilu na území Severního Irsku, avšak v tomto ohledu nedošlo ze strany státu k dostatečné snaze o vyplnění tohoto cíle. (Moffet, 2019, s. 9)

Všechny uvedené kroky však nebyly primárně zaměřené na oběti, ale spíše na komunitu jako takovou. Je tedy otázkou, zda se dají považovat za plnohodnotné restituční vůči konkrétním obětem.

3.2.2 Kompenzace

Materiálním aspektem reparací je především bod kompenzace, který poskytuje náhradu za ekonomickou újmu či ztrátu jako je například „ztráta pravidelného výdělků, ztráta práce nebo ztráta kariérních příležitostí“ v důsledku zranění. (OSN, 2008, s. 6-8) Této problematice se věnoval Pamětní fond Severního Irsku (*Northern Ireland Memorial Fund, NIMF*), který byl zřízen v roce 2001 na základě zprávy Kennetha Bloomfielda (první komisař pro oběti a přeživší), který ve své zprávě zdůrazňoval právě potřebu materiální pomoci obětem.

Pamětní fond Severního Irsku byl fondem pro materiální reparaci obětí, jejímž úkolem bylo „poskytnutí finanční asistence obětem a přeživším, kteří přišli o manžela/manželku, byli závažně zraněni nebo byli primárními pečovateli.“ (Moffett, 2019, s. 3) V letech svého fungování 2001–2012 přerozdělilo NIMF zhruba 17 milionů eur celkem 11 tisícům obětí, což je ale pouze zlomek skutečného počtu obětí. (Moffett, 2019, s. 3)

NIMF bylo v roce 2012 nahrazeno Službou pro oběti a přeživší (*Victims and Survivors Service, VSS*) s fixním ročním rozpočtem 36 milionů eur. Fixní rozpočet má však jednu zásadní nevýhodu v tom, že vyplacená částka závisí na počtu obětí, které se o ni přihlásí.

Platí tedy zde pravidlo, že čím víc obětí se přihlásí, tím menší částku peněz dostanou. (Moffett, 2019, s. 3)

Systém reparací v Severním Irsku je však často kritizován především ze strany samotných obětí, které utrpěly vážné zdravotní následky, jejichž argumentem je, že „*potřebují a zaslouží si dlouhotrvající finanční podporu od státu.*“ Od roku 2014 je v řešení dlouhotrvající reparace ve formě každoročních penzí pro vážně zraněné oběti. K vytvoření tohoto systému penzí však předcházely debaty a námitky, jejichž podstatou bylo, že by na penze měli nárok i oběti z řad paramilitárních organizací. V lednu roku 2020 podepsal britský ministr pro Severní Irsko (*Northern Ireland Secretary*) Julian Smith zákon o zavedení těchto penzí pro oběti, které byly zraněny „bez vlastního přičinění.“ Tím vylučuje bývalé členy paramilitárních organizací. (BBC.com, 2020) Zde se projevuje specifičnost Severního Irska v přístupu a „hierarchizaci“ obětí (*hierarchization of victims*), kde na jedné straně stojí „nevinné oběti“ a na druhé „provinielé oběti.“ (MacBride, 2011, s. 7)

Přes veškerou snahu ze strany státu a organizací zaštiťující oběti však zůstává problém reparací nedořešen, neboť bod materiální reparace byl nejednotný v rámci institucí a podmínek, odškodnění nebylo dostatečné a v případech, které to vyžadovaly, nebyla zajištěna kontinuita materiální pomoci.

3.2.3 Rehabilitace

Reparace ve formě rehabilitace zahrnuje především zdravotní a psychologickou podporu. (OSN, 2008, s. 6-8) Hlavním zdrojem této podpory je na území Severního Irska Státní zdravotní služba (*National Health Service, NHS*), která však poskytuje zdarma zdravotní služby všem severoirským obyvatelům „*bez specializace na obyvatele, kteří si prošli závažným porušením svých základních lidských práv.*“ (Moffett, 2019, s. 11) Důležitou roli ve specifických potřebách mají především komunitní organizace obětí (*community victim organisations*), které poskytují specializovanou pomoc obětem a přeživším skrz poradenství, asistenci v získání fyzické a psychické péče, právní podporu apod. Tyto organizace jsou financovány z veřejných fondů, jejichž alokace je koordinována Službou pro oběti a přeživší (*Victims and Survivors Service, VSS*). Značným problémem pro fungování těchto organizací je nedostatečná finanční podpora a časté změny v podmínkách pro čerpání z fondů, které nejsou ošetřeny zákony, ale závisí na aktuální politické situaci, jejíž nestálost zapříčiňuje tyto změny. Například v roce 2012 mohlo čerpat z fondů 85 organizací a po změně podmínek v roce 2018 pouze 28 organizací. (Moffett, 2019, s. 11)

Všeobecně se tedy dá říct, že rehabilitace probíhá především na úrovni „obyčejných“ státních služeb, či úřadů, které nejsou nikterak specializované na problematiku obětí. To má za následek „nedostatečnou péči, která by zajistila sociální, legální a zdravotní rehabilitaci, která by obětem umožnila zapojení do společnosti.“ (Moffett, 2019, s 15)

3.2.4 Satisfakce

Satisfakce je bodem reparačního programu, který zahrnuje velkou škálu opatření jako jsou ukončení újem, hledání pravdy, hledání zmizelých, získání a pohřbení ostatků, veřejné omluvy, soudní a administrativní sankce a připomínky uplynulých událostí. (OSN, 2008, s. 6-8) K zásadním krokům došlo především v následující bodech:

Zmizelí

Ve věci vyšetření, kde se nachází 16 osob ukrytých republikánskou paramilitární organizací, vznikla v roce 1999 Nezávislá komise pro lokalizaci ostatků obětí (*Independent Commission for the location of Victims' Remains*) vytvořena britskou a irskou vládou. Do dnešní doby se podařilo nalézt 13 obětí. (Moffett, 2019, s. 16)

Omluva

Oficiální omluvy učinily vůči obětem obě strany paramilitárních organizací. Lojalisté se formálně omluvili v momentě složení zbraní v roce 1994, kdy Kombinované lojalistické vojenské velení (*Combined Loyalist Military Command*) prohlásilo jménem všech lojalistických paramilitárních organizací, že „ve vší upřímnosti nabízíme milovaným osobám všech nevinných obětí za posledních dvacet let opravdovou lítost. Žádná naše slova nemohou odčinit nesnesitelné utrpení, kterým si prošli v období konfliktu.“ (Bell, 2002, s. 1124–1125)

Oficiální omluvy ze strany republikánů se oběti dočkaly až v roce 2002, kdy IRA prohlásila, že „i přes to, že nebylo naším úmyslem zabít nebo zranit civilisty realitou je, že v mnoha případech jako následek našich činů k tomuto došlo... rádi bychom promluvili o všech námi způsobených úmrtí a zranění. Nabízíme naši upřímnou omluvu a soustrast jejich rodinám.“ (Bell, 2002, s. 1124–1125)

Britský premiér David Cameron se v roce 2010 oficiálně omluvil za zásah britské armády během Krvavé neděle. (Moffett, 2019, s. 18)

Připomínky minulých událostí

Na území Severního Irsku existuje v dnešní době zhruba 640 památníků, které jsou věnované obětem a zraněným. Pomníky však nebyly z většiny vytvořeny státem, ale organizacemi obětí nebo jednotlivci.

Dalším symbolickým gestem bylo zavedení Soukromého dne reflexe (*Private day of reflection*) organizací Hojení skrz vzpomínání (*Healing through Remembering*), který se koná každý rok 21. června. Tento den je spojen s „uznáním hlubokých zranění a bolesti, která byla způsobena konfliktem, zamyšlením se nad naším postojem a nad tím, co jsme mohli udělat, nebo stále můžeme udělat a učinit osobní závazek, že nedovolíme, aby se podobná situace opakovala.“ (Moffett, 2019, s. 18)

3.2.5 Garance neopakování

3.3 Institucionální reformy

Poslední bod reparačního programu, který je označován jako „záruka neopakování minulosti“, zahrnuje především institucionální reformy, které jsou samostatným mechanismem tranzitivní spravedlnosti.

Institucionální reformy nejsou primárně zaměřeny na oběti, ale mají klíčovou roli ve fungování státu, který může posléze dostatečně a efektivně věnovat pozornost obětem.

Zásadní reformy v kontextu Severního Irsku byly zaměřeny především na tři specifické oblasti, a to:

Reforma státních institucí

- Bezpochyby nejdůležitějšími reformami jsou reformy týkající se státních institucí. Velkopáteční dohoda zde vytváří parlament, který funguje na základě „power-sharing“ modelu, který zajišťuje rovnoprávné zastoupení všech skupin v severoirské společnosti. (viz 2.3.)

Reforma policie

- Reforma policie byla jedním z bodů Velkopáteční dohody. V období před a během konfliktu byla Královská ulsterská policie (*Royal Ulster Police, RUC*) zastoupena především protestanty, což mělo za následek nedůvěru ze strany katolíků. S cílem posílení legitimacy a důvěry v policii vznikla na základě Velkopáteční dohody nezávislá Pattenova komise (*Patten commission*) na

základě jejíž závěrečné zprávy došlo k: přejmenování policie na Policii Severního Irsku (*Police Service of Northern Ireland, PSNI*), změně symbolu, který neobsahuje znaky Irsku ani Británie a zvýšení poměru katolíků v policejní službě. (Archick, 2019, s. 6) Zároveň byly vytvořeny nové instituce Policejního ombudsmana (*Police Ombudsman*) a Tribunálu stížnosti (*Complaints Tribunal*), které mají zajistit odpovědnost policie. V rámci policie nedošlo k žádné formě prověrek. (Bell, 2002, s. 1116-1121)

Vznik (ustavení) organizací zaštiťujících potřeby obětí

- V rámci institucionálních reforem došlo také k vytvoření organizací, jejichž primárním cílem je péče o oběti konfliktu. Nejdůležitějšími organizacemi jsou v tomto kontextu Komise obětí a přeživších (*Commission for Victims and Survivors for Northern Ireland*), Komisař pro oběti a přeživší (*Commissioner for Victims and Survivors of the conflict in Northern Ireland*) a již zmíněná Severoirská komise pro lidská práva (*Human Rights Commission*)

3.4 Trestní spravedlnost

V období konfliktu existoval na území Severního Irsku fungující soudní systém, který však nebyl schopen vyřešit všechny případy úmrtí a určit viníky. V těchto případech chyběl element odpovědnosti za činy, jenž tvoří podstatu trestní spravedlnosti pro oběti.

V momentě podepsání Velkopáteční dohody bylo nevyřešených přes 2000 případů. Za účelem vyřešení těchto případů vznikl Tým vyšetřování historie (*Historical Enquiries Team, HET*), jehož úspěšnost potvrdilo 90,5 % rodin obětí, které byly spokojeny s výsledkem vyšetřování. V roce 2014 bylo HET rozpuštěno a jejich práci převzala vyšetřovací jednotka severoirské policie, která se však v dnešní době potýká s nedostatkem financí. (Moffet, 2019, s. 16)

Trestní spravedlnost a otázka odpovědnosti byla vyřešena proběhlými soudy během konfliktu a mírového procesu. Celistvost odpovědnosti má dvě hlavní mezery, jejichž řešení se ukázalo jako problematické. Za prvé chybí určení odpovědnosti v případech, kdy je viníkem stát. Za druhé chybí určení odpovědnosti za konflikt jako takový. (Bell, 2002, s. 1139-1140)

3.5 Shrnutí

Cílem této kapitoly bylo zjistit jaké mechanismy tranzitivní spravedlnosti proběhly v mírovém procesu po konfliktu v Severním Irsku, které jsou souhrnně zachyceny v tabulce č. 2.

Tabulka 2 – Shrnutí mechanismů tranzitivní spravedlnosti v Severním Irsku

MECHANISMUS TRANZITIVNÍ SPRAVEDLNOSTI		ANO/ANO, ALE S VÝHRADAMI/NE	SPECIFIKACE
Právo na pravdu		Ne	Došlo k vyšetřování, které v mnoha ohledech plnilo funkce komise pravdy. Vyšetřování však byla zaměřena na konkrétní situace nikoliv na samotný konflikt, nelze tudíž hovořit o nástroji práva na pravdu. Komise pravdy nebyla vytvořena.
Reparace	Restituce	Ano, ale s výhradami	Došlo k reparacím v otázce identity, občanství a lidských práv. Nedostatečně vyřešena byla otázka navrácení majetku a návrat obyvatel z exilu.
	Kompenzace	Ano, ale s výhradami	Došlo k vyplacení materiálních reparací, které ale nebyly vyplaceny všem a v dostatečné míře. Dále zde existuje problém neexistující kontinuity reparací v případech, které si to vyžadují.
	Rehabilitace	Ano, ale s výhradami	Oběti mají přístup ke zdravotní a psychické péči. Tato péče však není specializovaná.
	Satisfakce	Ano	Došlo k ukončení újem, hledání zmizelých, veřejným omlouvám a k připomínkám uplynulých událostí.
	Garance neopakování	Ano	viz. Institucionální reformy
Trestní spravedlnost		Ano, ale s výhradami	Došlo k určení viníků soudními procesy. Nedořešeným problémem je odpovědnost státu a odpovědnost za vznik konfliktu.
Institucionální reformy		Ano	Proběhly potřebné reformy ve státní sféře, policii a vznikly organizace, jejichž primárním cílem je péče o oběti konfliktu.

Zdroj: autorka

Závěr

Vnitrostátní konflikt, který se odehrával v Severním Irsku od 60. let až do konce 90. let 20. století, je jedním z nejzávažnějších konfliktů na území Evropy od konce druhé světové války. Kulturně-náboženská rozdílnost je v severoirském národě zakořeněna již po staletí a ani po ukončení ozbrojeného konfliktu a počátku mírového procesu nelze říct, že mezi dvěma znepřátelenými skupinami došlo k příměří. Co ovšem obě skupiny spojuje je traumatická historie, která výrazně zasáhla severoirské obyvatelstvo po generace. Cílem konceptu tranzitivní spravedlnosti, který byl v této práci představen, je právě „vyléčit“ obyvatelstvo z těchto traumatických událostí a poskytnout možnost smíření se s minulostí prostřednictvím mechanismů tranzitivní spravedlnosti.

Předkládaná bakalářská práce se zaměřila na hledání odpovědi na otázku, zda *„byly v mírovém procesu severoirského konfliktu využity mechanismy tranzitivní spravedlnosti, a pokud ano, tak jaké?“*. Z dosavadních zjištění se potvrdilo, že severoirská i britská vláda, resp. vlády a severoirská společnost jako celek se po roce 1998 snažila ukončit dlouholetý konflikt několika různými postupy, jež jsou obecně pokládány za součást mechanismů spadajících do kategorie tzv. tranzitivní spravedlnosti.

První mechanismus, který koncept tranzitivní spravedlnosti využívá a v severoirském konfliktu byl rovněž do jisté míry využit, je uznání práva na pravdu. Tento mechanismus je založen na právu jedince na pravdu a zároveň povinnosti státu vyšetřit všechny křivdy a nejasnosti týkající se porušování lidských práv. V severoirském případě byl proces hledání pravdy přítomný, ale s výraznými limity, neboť se vztahoval pouze na konkrétní případy (například vyšetřování událostí Krvavé neděle) a ujala se ho především britská strana, tedy pouze jedna z mnoha stran konfliktu. K plošnému hledání pravdy skrz komisi pravdy nikdy nedošlo. Důvodů k neustanovení komise pravdy bylo několik – především malá podpora ze strany obyvatel, nedostatečný tlak občanské společnosti, nedostatku politické motivace, nedůvěře k institucím, preference jiných způsobů vypořádat se s minulostí a kvůli obavám z opětovného rozpoutání konfliktu. Do budoucna však není vyloučeno, že k tomuto kroku dojde. Pro tento mechanismus je důležité správné načasování, kdy jsou všechny zúčastněné strany připraveny tento krok podstoupit a také v momentě, kdy nebude hrozit opětovné rozpoutání konfliktu.

Otázka reparací, druhého mechanismu tranzitivní spravedlnosti, je poněkud komplikovaná. Reparace mají v rámci tranzitivní spravedlnosti především vykompenzovat škody, které

vznikly, zmírnit dopad či následky minulých zločinů a navrátit důstojnost obětem. Tranzitivní spravedlnost uznává pět hlavních bodů reparačního programu, které obsahují rozsáhlé prostředky, jež jsou symbolického i materiálního rázu. V severoirském případě došlo k mnoha formám reparací, především těch symbolických, které jsou například uznání práva na sebeurčení, vytvoření Komise pro lidská práva, vytvoření organizace pro hledání zmizelých, veřejné omluvy ze strany paramilitárních organizací a britské vlády, připomínky minulých událostí ve formě památníků a poskytnutí přístupu ke zdravotní a psychické péči. V rámci symbolických reparací však existují podstatné nedostatky – například nebyla dostatečně vyřešena otázka návratu obyvatel z exilu kvůli nedostatečné motivaci ze strany státu tuto problematiku řešit a zdravotní a psychologická péče je obecná a není specializovaná na problematiku obětí konfliktu. Kromě symbolických reparací došlo i k reparacím materiálním, kdy byla vytvořena organizace, která měla za úkol spravedlivě rozdělit peněžní reparace. I v rámci materiálních reparací existují značné mezery, neboť nedošlo k úplnému navrácení majetku obětem a materiální reparace nebyly vyplaceny všem, kteří na ně měli nárok nebo v nedostatečné míře. Problémem je i fakt, že zatím neexistuje kontinuita finančních reparací v případech, které si to vyžadují.

Třetí mechanismus, kterým jsou institucionální reformy, je mechanismem, který není primárně zaměřen na oběti, ale je v celém procesu neméně důležitý, neboť má za úkol vykonání spravedlnosti a zároveň reformu nebo vytvoření institucionálního systému, který bude ve společnosti respektován a získá si důvěru. Institucionální reformy jsou nejrozsáhlejším mechanismem v severoirském mírovém procesu. Velkopáteční dohoda dává za vznik novým státním institucím a parlamentu, který je založený na modelu power-sharing, který zaručuje, že obě skupiny konfliktu budou adekvátně reprezentovány a budou se podílet na rozhodování ve věcech veřejných. Došlo také k reformě severoirské policie a ke vzniku organizací a institucí, které hájí a prosazují zájmy a práva obětí.

V neposlední řadě je zde mechanismus trestní spravedlnosti, jehož hlavním cílem je poskytnutí spravedlnosti a odpovědnosti, které jsou důležitým požadavkem obětí. V severoirském případě je tento mechanismus také poměrně úspěšný, neboť i v době trvání konfliktu docházelo k řešení případů spojených s konfliktem. Za účelem vyřešení nevyjasněných případů vznikly instituce, které měly tyto případy vyřešit. Kvůli fungujícímu soudnictví v období konfliktu a vzniku institucí řešící nevyjasněné případy došlo k určení odpovědnosti, která je cílem tohoto mechanismu. I v tomto případě však

existují určité limity. Za první odpovědnost nebyla určena v případech, kdy byl viníkem stát. Za druhé chybí odpovědnost za konflikt jako takový.

Na základě výše uvedených zjištění lze konstatovat, že v severoirském mírovém procesu bylo využito mechanismů tranzitivní spravedlnosti. Nutno podotknout, že v mnoha ohledech se jedná o řešení s nedostatky a limity. Severoirský mírový proces však trvá dodnes a nelze tedy s jistotou říct, že uvedené nedostatky a limity nebudou v budoucnu vyřešeny.

Summary

The inter-state conflict which occurred in Northern Ireland in years 1968 to 1998 is one of the most serious conflicts on the European soil since the end of the second world war. The cultural and religious differences had been rooted in the Northern Ireland citizens for centuries and even after the end of the conflict and during the peace process both groups have not reached a complete truce to this day. What connects both groups, however, is the traumatic past which affected Northern Ireland citizens for generations. The main goal of the transitional justice concept, which was introduced in this thesis, is to “heal” the citizens from traumatic experiences and provide the possibility of reconciliation through transitional justice mechanisms.

This bachelor thesis asks the question “*whether or not were transitional justice mechanisms implemented in the Northern Ireland peace process. If so, which ones?*” Based on the findings in this thesis it can be confirmed that the British and Northern Ireland governments and Northern Ireland society as a whole tried to deal with the consequences of the conflict in several ways which are considered to be transitional justice mechanisms.

The first transitional justice mechanism, the right to the truth, was implemented in the Northern Ireland peace process to a certain extent. This mechanism is based on the right of the individual to the truth and simultaneously the duty of the state to investigate all wrongdoings and uncertainties regarding the violations of human rights. In the Northern Ireland case the process of seeking the truth was present but with severe limits as the process was limited to specific cases (for example the Bloody Sunday Inquiry) and the dominant actor in the process was the British government, one of many sides of the conflict. Truth commission, the key instrument in the truth seeking process, was never established in Northern Ireland due to the lack of support and encouragement from citizens, insufficient pressure from the civic society, lack of political support, distrust in public institutions, preference for different ways to deal with the past and the fear of reigniting the conflict. However, the establishment of a truth commission is possible in the future. This mechanism must be implemented at the right time when all parties are ready to undergo this process.

The aspect of reparations, the second transitional justice mechanism, is quite complicated in the Northern Ireland case. The main goal of reparations is to compensate all harms and damages which were caused by the conflict and mitigate the consequences of past wrong

doings and restore the victims' dignity. Transitional justice acknowledges five points in the reparation programme which contains both symbolic and material compensations. In the Northern Ireland case, many forms of reparations were used, however, majority of them were symbolic. For example the right to self-identify, the establishment of The Human Rights Commission, establishment of the organization to look for the disappeared, public apologies by paramilitary groups and the British government, creation of reminders of the past in the form of monuments and the accessible health and psychology care. It is important to note the significant limits of the symbolic reparations – for example the question of the return of citizens in exile was not properly solved due to lack of political motivation and the health and psychology care is general and not specialized to take care of victims of the conflict. Apart from the symbolic reparation the victims of the conflict received material reparations which were also limited in certain ways – not all victims received their property or possessions back and the financial aid was not paid to all victims who had the right to compensation or the financial aid was not adequate. The fact that there are no existing continual payments of financial aid in cases which require it is also a problem.

The third mechanism of transitional justice is institutional reforms. This mechanism is not directly aimed to help the victims but is also important because its main goal is to serve justice and reform or create a new institutional system which will be respected and trustworthy. Institutional reforms are the most extensive mechanism in the Northern Ireland case. The Good Friday Agreement has established a new form of government and institutions based on the power-sharing model which guarantees an equal and adequate representation of both groups of the conflict in the state institutions. Police reform and establishment of victims' organizations also took place in the process.

The main goal of the fourth transitional justice mechanism, criminal justice, is serving justice and accountability. This mechanism was successful in Northern Ireland due to the functioning judicial system during the conflict. After The Good Friday Agreement was signed a special institution was established to investigate all unsolved cases. Functioning judicial system and the establishment of the investigation institution resulted in serving the justice and determining accountability. However even in this case some limits can be found. Firstly, the accountability was not determined in cases where the perpetrator was the state. Secondly, the accountability for the conflict as a whole was not determined.

All of the above-mentioned points support the conclusion that transitional justice mechanisms were implemented in the Northern Ireland peace process. It is important to note that in many cases there are shortcomings and limits to implemented measures. Nevertheless, the Northern Ireland peace process is still ongoing, and it cannot be said with certainty that those the shortcoming and limits would not be solved in the future.

Použitá literatura

Monografie

BAKINER, Onur, 2016. *Truth Commissions: Memory, Power, and Legitimacy*. Philadelphia: University of Philadelphia Press. ISBN 978-0-8122-4762-6.

BLOOMFIELD, David, Teresa BARNES a Luc HUYSE, 2003. *Reconciliation After Violent Conflict: A Handbook*. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance. ISBN 91-89098-91-9.

BORRAINE, Alex, 2004. *PIECES OF THE PUZZLE: Keywords on Reconciliation and Transitional Justice*. Cape Town: Institute for Justice and Reconciliation. ISBN 0-9584794-5-3.

DARBY, John, 1995. *Facets of the Conflict in Northern Ireland*. Macmillan Press Ltd. ISBN 978-1-349-23829-3.

DE GREIFF, Pablo, 2007. *JUSTICE AS PREVENTION: Vetting Public Employees in Transitional Societies*. Chicago. Social Science Research Council. ISBN 10 0-9790772-1-4.

DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a Jiří KUNC, 1994. *O přechodech k demokracii*. Praha: Sociologické nakladatelství. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-901-4248-6.

ELSTER, Jon, 2004. *Closing the Books: Transitional Justice in Historical Perspective*. ISBN 9780521839693.

FRANK, Jan, 2006. *Konflikt v Severním Irsku*. Praha: Triton. Dějiny do kapsy. ISBN 80-725-4735-6.

HAYNER, Priscilla B., 2010. *Unspeakable Truths: Transitional Justice and the Challenge of Truth Commissions*. 2. New York: Taylor & Francis e-Library. ISBN 978-0-203-86782-2.

HUNTINGTON, Samuel P., 2008. *Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století / Samuel P. Huntington ; [přeložil Tomáš Suchomel]*. ISBN 9788073251567.

LAWTHER, Cheryl, Dov JACOBS a Luke MOFFET, 2017. *Research Handbook on Transitional Justice*. Northampton: Edward Elgar Publishing. ISBN 9781781955314.

MAYER-RIECKH, Alexander, 2007. *JUSTICE AS PREVENTION: Vetting Public Employees in Transitional Societies*. Chicago. Social Science Research Council. ISBN 10 0-9790772-1-4.

MELICHAR, Hynek, 2017. *Spojené státy americké a mírový proces v Severním Irsku: příčiny úspěchu mediální intervence George J. Mitchella v letech 1996-1998*. Brno. ISBN 978-80-7364-068-2.

NIHRC, 2013. *Dealing with Northern Ireland's Past: Towards a Transitional Justice Approach* [online]. [cit. 2020-05-18]. ISBN 978-1-909532-78-6. Dostupné z: https://www.nihrc.org/uploads/publications/NIHRC_Transitional_Justice_Report.pdf

O'DONNELL, Guillermo a Philippe C. SCHMITTER, 1986. *Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions about Uncertain Democracies*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press. ISBN 978-1-4214-1014-2.

ŘÍCHOVÁ, Blanka, 2000. *Přehled moderních politologických teorií: [empiricko-analytický přístup v soudobé politické vědě]*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8461-3.

ŠLOSARČÍK, Ivo, 2007. *Politický systém Irska*. Praha: Slon. Politické systémy. ISBN 978-80-86429-61-8.

Odborné články

BELL, Christine, 2002. Dealing with the Past in Northern Ireland. *Fordham International Law Journal* [online]. 2002, **26**(4), 1095-1147 [cit. 2020-05-17]. ISSN 07479395.

BOED, Roman, 1999. An evaluation of the legality and efficacy of lustration as a tool of transitional justice. *COLUMBIA JOURNAL OF TRANSNATIONAL LAW* [online]. **37**(2), 357-402 [cit. 2020-04-23]. ISSN 00101931.

GAWN, Ryan a Mark MCGOVERN, 2007. Truth Cohabitation: A Truth Commission for Northern Ireland? *Irish Political Studies* [online]. **22**(3), 339-361 [cit. 2020-05-18]. DOI: 10.1080/07907180701527243. ISSN 0790-7184. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07907180701527243>

GAWN, Ryan, 2008. Still shackled by the Past: Truth and Recovery in Northern Ireland. *Peace & Conflict Review* [online]. **2008**(Volume 1, 2) [cit. 2020-05-17]. ISSN 1659-3995. Dostupné z: <http://www.review.upeace.org/pdf.cfm?articulo=72&ejemplar=13>

HERMANN, Donald H.J., 2017. Restorative Justice and Retributive Justice: An Opportunity for Cooperation or an Occasion for Conflict in the Search for Justice. *Seattle Journal for Social Justice*: Vol. 16 : Iss. 1 , Article 11. Available at: <https://digitalcommons.law.seattleu.edu/sjsj/vol16/iss1/11>

LUNDY, Patricia a Mark MCGOVERN, 2006. *A Truth Commission for Northern Ireland?* [online]. [cit. 2020-05-18]. Dostupné z: <https://www.ark.ac.uk/publications/updates/update46.pdf>

LUNDY, Patricia a Mark MCGOVERN, 2007. Attitudes towards a Truth Commission for Northern Ireland in Relation to Party Political Affiliation. *Irish Political Studies* [online]. 22(3), 321-338 [cit. 2020-05-18]. DOI: 10.1080/07907180701527169. ISSN 0790-7184. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07907180701527169>

MOFFETT, Luke, 2019. Struggling for Reparations in Northern Ireland. *Reparations for Victims of Genocide, War Crimes, and Crimes Against Humanity* (Brill forthcoming 2nd ed.). Edited by Carla Ferstman and Marianna Goetz.. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3389713>

OBERPFALZEROVÁ, Hana, 2012. Tranziční spravedlnost a proces národního usmíření v Bosně a Hercegovině. *Mezinárodní vztahy* [online]. [cit. 2020-04-23].

ROLSTON, Bill, 2006. Dealing with the Past: Pro-State Paramilitaries, Truth and Transition in Northern Ireland. *Human Rights Quarterly* [online]. 28(3), 652-675 [cit. 2020-05-18]. ISSN 1085794X

SCHNECKENER, Ulrich, 2002. Making Power-Sharing Work: Lessons from Successes and Failures in Ethnic Conflict Regulation. *Journal of Peace Research* [online]. 39(2), 203-228 [cit. 2020-05-14]. ISSN 00223433.

SZOKE-BURKE, Sam, 2015. Searching for the Right to Truth: The Impact of International Human Rights Law on National Transitional Justice Policies. *Berkeley Journal of International Law* [online]. 33(2), 526-578 [cit. 2020-04-23]. ISSN 10855718.

TEITEL, Ruti G., 2003. Transitional Justice Genealogy. *Harvard Human Rights Journal* [online]. 2003, 16, 69-94 [cit. 2020-02-09]. ISSN 10575057.

Internetové zdroje

BBC.COM, 2020. *Troubles victims' pensions: New board to decide who qualifies* [online]. 31.1.2020 [cit. 2020-05-18]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/uk-northern-ireland-51318297>

ICTJ.ORG, 2020a. *What is Transitional Justice?* [online]. [cit. 2020-02-09]. Dostupné z: <https://www.ictj.org/about/transitional-justice>

ICTJ.ORG, 2020b. *Institutional Reform* [online]. [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.ictj.org/our-work/transitional-justice-issues/institutional-reform>

ICTJ.ORG, 2020c. *Criminal Justice* [online]. [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.ictj.org/our-work/transitional-justice-issues/criminal-justice>

MELAUGH, Martin, 2020a. *The Derry March* [online]. [cit. 2020-05-13]. Dostupné z: <https://cain.ulster.ac.uk/events/derry/sum.htm>

MELAUGH, Martin, 2020b. *'Bloody Sunday', 30 January 1972* [online]. [cit. 2020-05-13]. Dostupné z: <https://cain.ulster.ac.uk/events/bsunday/sum.htm>

MELAUGH, Martin, 2020c. *The Sunningdale Agreement* [online]. [cit. 2020-05-13]. Dostupné z: <https://cain.ulster.ac.uk/events/sunningdale/chron.htm>

MELAUGH, Martin, 2020d. *The Hunger Strike of 1981* [online]. [cit. 2020-05-13]. Dostupné z: <https://cain.ulster.ac.uk/events/hstrike/summary.htm>

MELAUGH, Martin, Brendan LYNN a Fionnuala MCKENNA, 2020a. *Abstracts on Organisations - 'U'* [online]. [cit. 2020-05-13]. Dostupné z: <https://cain.ulster.ac.uk/othelem/organ/uorgan.htm>

MELAUGH, Martin, Brendan LYNN a Fionnuala MCKENNA, 2020b. *Abstracts on Organisations - 'I'* [online]. [cit. 2020-05-13]. Dostupné z: <https://cain.ulster.ac.uk/othelem/organ/iorgan.htm>

MORTON, Alan, 2020. *Anglo-Irish Agreement* [online]. [cit. 2020-05-13]. Dostupné z: <https://cain.ulster.ac.uk/events/aia/sum.htm>

NICRA, 1978. *"We Shall Overcome" The History of the Struggle for Civil Rights in Northern Ireland 1968 - 1978 by NICRA* [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://cain.ulster.ac.uk/events/crights/nicra/nicra781.htm>

UNDDR.ORG, 2020. *What is DDR?* [online]. [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: https://www.unddr.org/what-is-ddr/introduction_1.aspx

Dokumenty

ARCHICK, Kristin, 2019. *Northern Ireland Peace Process: Background and Challenges* [online]. [cit. 2020-05-18]. Dostupné z: https://www.everycrsreport.com/files/20190308_RS21333_f2e534b434005257408a8ec8c6e205d1749991c4.pdf

HOLLOWAY, David, 2005. *Understanding of the Northern Ireland Conflict: A Summary and Overview of the Conflict and Its Origins*. The Community Dialogue Critical Issues Series. Vol. 3,. Dostupné z <https://www.communitydialogue.org/PDFs/UnderstandNI-HistJune05.pdf>

MACBRIDE, Patricia, 2011. *Reparations in Northern Ireland – A duty to victims?* [online]. [cit. 2020-05-17]. Dostupné z: <https://www.yumpu.com/en/document/view/21042854/reparations-in-northern-ireland-a-duty-to-victims-transitional->

MAGARRELL, Lisa, 2007. *Reparations in Theory and Practice* [online]. [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Global-Reparations-Practice-2007-English.pdf>

NEZAM, Taies a Alexandre MARC, 2009. *Disarmament, demobilization and reintegration (English)*. Social development department working paper ; no. 119. Conflict, crime, and violence. Washington, DC: World Bank. <http://documents.worldbank.org/curated/en/776831468324547527/Disarmament-demobilization-and-reintegration>

OHCHR, 2006. OFFICE OF THE UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, *RULE-OF-LAW TOOLS FOR POST-CONFLICT STATES: Vetting: an operational framework* [online]. 2006 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/RuleoflawVettingen.pdf>

OHCHR, 2008. OFFICE OF THE UNITED NATIONS HIGH COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, *RULE-OF-LAW TOOLS FOR POST-CONFLICT STATES: Reparations programmes* [online]. 2008 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/ReparationsProgrammes.pdf>

ORENTLICHER, Diane, 2005. PROMOTION AND PROTECTION OF HUMAN RIGHTS: Impunity. *United Nations: Economic and Social Council* [online]. 8.2.2005 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G05/109/00/PDF/G0510900.pdf?OpenElement>

OSN, 2006. *Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law* [online]. [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/basic-principles-and-guidelines-on-the-right-to-a-remedy-and-reparation-for-victims-of-gross-violations-of-international-human-rights-law-and-serious-violations-of-international-humanitarian-law/>

THE BELFAST AGREEMENT, 1998. [online]. [cit. 2020-05-10]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/the-belfast-agreement>

Teze bakalářské práce

Volba tématu

Práce bude analyzovat způsob, jakým se Severní Irsko vypořádalo s koncem období ozbrojeného vnitrostátního konfliktu, který trval od 60. let 20. století do podepsání Velkopáteční dohody (*Good Friday Agreement* nebo také *Belfast Agreement*) v roce 1998 z hlediska rekondičace obětí daného konfliktu. Práce se tedy bude zaměřovat na roky od podepsání dohody v roce 1998 až do současnosti, neboť i v dnešní době je téma severoirského konfliktu čerstvé.

Hlavními zkoumanými aspekty budou především konkrétní kroky a mechanismy, jimiž se Severní Irsko (popřípadě Velké Británie nebo Irsko) snažila o odškodnění obětí a nápravu škod, které konflikt přinesl.

Do oboru politologie a mezinárodních vztahů bezpochyby téma zapadá – nejen z hlediska bezpečnostních a konfliktních studií v rámci konfliktu obecně, ale i kvůli tomu, jakým způsobem konflikt ovlivnil politiku a společenské klima Severního Irska a jakým způsobem se následky projevují dodnes. Téma je bezpochyby důležité sledovat i lidskoprávního hlediska a z hlediska problematiky odškodnění obětí ozbrojených konfliktů.

Cíle výzkumného projektu

Hlavním cílem výzkumného projektu bude zodpovědět výzkumnou otázku: *Jaké mechanismy a konkrétní kroky podniklo Severní Irsko v odškodnění obětí ozbrojeného vnitrostátního konfliktu s ohledem na koncept tranzitivní spravedlnosti?*

Současný stav poznání

Koncept tranzitivní spravedlnosti je poměrně nový, ale i přes to existuje velká řada publikací, která se tomuto tématu věnuje. Nejčastěji jsou však práce zaměřeny na konkrétní případy států – z velké části se jedná o státy bývalého sovětského bloku apod. Pojem tranzitivní spravedlnosti se sice s případem Severního Irska velmi často spojuje, ale rozsáhlejší studie, která by určitým způsobem zahrnovala všechny mechanismy a konkrétní postupy ze strany Severního Irska není. Samozřejmě existuje nepřehledné množství publikací a článků, které se obecně věnují konfliktu v Severním Irsku.

Výchozí teoretický rámec

Hlavním teoretickým rámcem práce bude koncept tranzitivní spravedlnosti. Tento výzkumný koncept je v oboru mezinárodních vztahů, bezpečnostních studií a lidských práv poměrně novým konceptem. Samotný pojem „tranzitivní spravedlnost“ začal být používán až v 90. letech americkými akademiky, kteří pojmem označovali různé způsoby, jakými se nové režimy vypořádaly s porušováním práv svých předchůdců. V této době byl tento pojem pouze popisný a nenaznačoval tedy, že by za ním stál konkrétní koncept s obecnými pravidly a poznatky. Tento termín se ujal především ve Spojených státech, kde probíhal rozsáhlý výzkum států, které patřily do Sovětského bloku a jejich následnému odklonu od totalitarismu.

Co tedy tento koncept znamená? Tranzitivní spravedlnost popisuje způsoby, jakými se země, které se delší dobu vyskytovaly v konfliktu nebo ve stavu represe postaví k předešlému systematickému porušování lidských práv, které bylo tak závažné, že justiční systém dané země není schopen adekvátně reagovat.

Stejně jako u jiných konceptů i u tranzitivní spravedlnosti existuje dvojí pochopení – první předpokládá, že musí nutně dojít k tranzici z jednoho systému do druhého, zatímco druhá tvrdí, že tranzice nutná není, ale v daném státě probíhal konflikt a/nebo docházelo k systematickému porušování lidských práv. Pro účel práce tedy vycházím z východiska, že lze koncept aplikovat i na státy ve kterých nutně nedochází k přechodu z jednoho systému na jiný, ale spíše se jedná o reakci po ukončení závažného konfliktu, ve kterém docházelo k výraznému porušování lidských práv.

Metodologie

Budou zkoumány procesy a mechanismy, jimiž Severní Irsko provedlo reconciliaci směrem k obětem v rámci konceptu tranzitivní spravedlnosti. Výstupem bude ucelená odpověď na to, jaké mechanismy tranzitivní spravedlnosti byly v Severním Irsku použity a zároveň budou shrnuty konkrétní kroky, které v rámci daného mechanismu Severní Irsko podniklo. Práce bude případovou studií.

Zdroj dat

Práce bude z velké části čerpat z primárních zdrojů – především ze znění Velkopáteční dohody, dokumentů Evropské Unie, dokumentů Organizace Spojených národů a v neposlední řadě dokumentů The Commission for Victims & Survivors.

Dalšími důležitými zdroji budou zdroje sekundární. Konkrétně se bude jednat o akademické články věnující se tomuto tématu – nejčastěji se vyskytují v databázích JSTOR nebo EBSCO. Nicméně přínosné budou i články z The International Journal of Transitional Justice a webová stránka věnující se tranzitivní spravedlnosti The International Center For Transitional Justice (ictj.com). Důležitou databází zdrojů ohledně obětí konfliktu je Conflict Archive on the Internet (cain.ulster.ac.uk)

Seznam literatury

- BELL, Christine, 2003. Dealing with the Past: Prisoners, Accountability, and 'Truth'. *Peace Agreements and Human Rights* [online]. Oxford University Press, 2003-11-27, 259-292. DOI: 10.1093/acprof:oso/9780199270965.003.0009. ISBN 9780199270965. Dostupné z: <http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780199270965.001.001/acprof-9780199270965-chapter-9>
- *GUIDANCE NOTE OF THE SECRETARY-GENERAL: United Nations Approach to Transitional Justice* [online], březen 2010, 11. Dostupné z: https://www.un.org/ruleoflaw/files/TJ_Guidance_Note_March_2010FINAL.pdf
- International Center for Transitional Justice, *PURSUING JUSTICE IN ONGOING CONFLICT: A Discussion of Current Practice* [online]. 2007, 29. Dostupné z: <https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Global-Justice-Conflict-2007-English.pdf>
- MAGARRELL, Lisa, *Reparations in Theory and Practice* [online]. 5. 4. 2011, 16. Dostupné z: <https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-Global-Reparations-Practice-2007-English.pdf>
- MCDOWEL, Sara, *Who are the victims?: Debates, concepts and contestation in 'post-conflict' Northern Ireland* [online]. 2007. Dostupné z: <https://cain.ulster.ac.uk/victims/introduction/smcd07whoarethevictims.html>
- MORRISSEY, Mike a Marie SMYTH, *Northern Ireland after the Good Friday agreement: victims, grievance, and blame* [online]. 2002. DOI: 9780745316734.

- OBERPFALZEROVÁ, Hana, Tranziční spravedlnost a proces národního usmíření v Bosně a Hercegovině. *Mezinárodní vztahy*. Vol. 47, no. 3, p. 5-28. [online]. 2012, 24. ISSN 0323-1844. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/606/649>
- PATERSON, Owen, *DEALING WITH THE PAST IN NORTHERN IRELAND: THE RECOMMENDATIONS OF THE CONSULTATIVE GROUP ON THE PAST: SUMMARY OF RESPONSES TO CONSULTATION* [online]. 2010, 47. Dostupné z: <https://cain.ulster.ac.uk/issues/politics/docs/nio/nio190710cgp.pdf>
- *The Belfast Agreement* [online], 10. 4. 1998. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/136652/agreement.pdf
- *The EU's Policy Framework on support to transitional justice* [online], 17. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/the_eus_policy_framework_on_support_to_transitional_justice.pdf

Osnova

1. Úvod
2. Konflikt v Severním Irsku
 - 2.1. Příčiny konfliktu
 - 2.2. Průběh konfliktu
 - 2.3. Ukončení konfliktu
 - 2.4. Oběti konfliktu
3. Tranzitivní spravedlnost jako výzkumná teorie
 - 3.1. Co je tranzitivní spravedlnost?
 - 3.2. Vývoj teorie tranzitivní spravedlnosti
 - 3.3. Mechanismy tranzitivní spravedlnosti
 - 3.4. Cíle tranzitivní spravedlnosti
4. Proces tranzitivní spravedlnosti v Severním Irsku
5. Závěr